Број 73. У Новом Саду у уторак 1. априла 1903. Година XXXVIII.

„Застава“ излази сваки дан осим понедељника и дана за свецем.

Цена је за Аустро Угарску: на један месец 2 кр. 40 пот., на четврт године 7 круна. За Црну Гору, Србију, Немачку, Румунију, и за све остале стране земље на четврт године 10 круна.

Народним бројевима од петка цена је: за цела године 2 круне, на целу годину 4 круне.

Поједини бројеви стају 10 потура.

ЗАСТАВА

ЛИСТ СРПСКЕ НАРОДНЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ

Издање: „Рада“ деоничарског друштва за издавање српских књига и новина у Руми.

За огласе плаћа се по 12 пот. од сваке врсте оваких ситних слова.

Дописи шаљу се уредништву а претплата и огласи администрацији „Заставе.“

Уредништво и администрација „Заставе“ је у кући г. Јов. Т. Чавића, на пијаци.

Рукописе не враћамо.

Поједини бројеви стају 10 потура.

Мн. Ор. 82597

Италија и балканско питање.

Није још сасвим јасно, шта тражи Италија на Балкану. Али је јасно, да нешто крупно тражи и да се јако устумарала. Па је дошла у том питању у сукоб и са својим савезником Аустро Угарском.

У Италији су јако огорчени на бечку дипломацију, јер виде, да разни калуђери раде годинама у корист Аустро Угарске код католичких Арнаута. Просипа се новац немилице и поједине вође арнаутских племена, готове су да послушају миг из Беча.

Од неколико година почела је и Италија да ради у истом правцу. Подиже школе и богомоље, а и њени агенти троше новце да задобију вође појединих католичких племена за Италију.

Ни бечки а ни талијански агенти не могу да нађу наслона код мусломанских и православних Арнаута, него поглавито раде код католика. И јер им је земљиште заједничко, долазе на том земљишту у сукоб, који бива све то јачи.

Питање је: Шта хоће Италија на Балкану? Њену крајњу цел нећемо за сад да испитујемо. Свакојако ће хтети све што год може постићи. Али за данас, на почетку она тражи слободну, само сталну Албанију, са којом да ступи Италија у савез. Тим би начином заступила Италија најлакше своје трговачке интересе. А после се без сумње нада, да би Албанија била одвише слаба да се одржи сама, те би се доцније по свој прилици стопила с Италијом. Свакојако Италија жели да се покаже пријатељ Арнаута, те у свези с њима постигне своје цели.

Према тој политици не иде Италији ни како у рачун, да Аустро Угарска ма у којој форми продире даље на Балкан. Зато су у Италији постали необично раздражени, од кад су се уверили, да Аустро-Угарска појачава своју војску у плеваљском санџаку, и што је за команданта плеваљанског поставила генерала Вајгла шефа војног министарства, кога сматрају да понајбоље познаје Балкан и балканске прилике.

Италија се боји, ако дође до још јачих немира у Старој Србији, да би онда пало у део Аустро-Угарској, да направи реда у Старој Србији и Албанији, јер је Русија далеко а деле је од оних крајева Румунија, Бугарска, па и Турска, ако се умирење изврши против воље Турске.

За тај случај, као да се спрема Италија да баци војску у Албанију и поседне Солун.

Данас је скоро сигурно, да у обновљеном уговору између Аустро Угарске и Италије (који је посебан уговор склопљен на основу тројног савеза) има тачка, која одређује: Ако Аустро Угарска хоће да повећа своју територију, онда се има и територија Италије повећати у истој мери.

Но Италија се боји, да Аустро-Угарска не би продирала на Балкан као освојач него са задаћом да бајаги направи реда, а где би стала, ту би и остала. И онда би била Италија изиграна.

Бечки дописник „Новоје Времја“ износи да Италија повећава своју војску са близу 150.000 људи, не рачунајући народну војску. И вели, како Италија жели независну Албанију, плашећи се, да је Аустро-Угарска не окупира.

Италија је у све то горим материјалним приликама. Њу је тројни савез стао огромних жртава. Данас види, где други хоће да извуку користи, ма и привидне, а она да остане у страни. И она тражи нове пијаце на Балкану, а продирање Аустро Угарске на Балкан помело би је коначно у том.

То је оно што крће Италију у пустоловску политику. А то је оно, што ће пустоловску политику бечке дипломације да изложи још већим опасностима.

О слободи и самосталности балканских народа, па и о слободи и самосталности „љубљених Арнаута,“ нема ту дабогме ни говора.

Реч две о праведном поступку при комасацији

II.

Ми смо сви, осим те тројице незадовољника, одмах пустили један другог у посед где ево већ две године уживамо и сад тек долази властелинство те изјављује, да оно неће примити додељено му земљиште, него би да се опрости својег неповољног земљишта а да уграби где је боље и разуме се да му се иде на руку, али ваљда господа заборављају да исто то право и нама припада па ћемо и ми свечано рећи: нећемо ни ми то што оно нама нуди те ће се тако излећи оно, чему се господа нису надала, само нека после не кажу да смо ми криви.

Приметити ми је још да су далазила овамо и нека господа из Загреба, те су без ичијег знања ишли са два утецатеља по хатару, те су им ови као бајаги, показали свој стари а и нови посед, те питам: Је ли искључена могућност, да су им утецатељи баш истинито показали те своје поседе или су им можда показали и чији туђ посед као свој, јер ко им је сметао да то учине кад о тој комисији нико ништа незна?

О записнику пак г. жупанијског повереника вођеном дне 29. марта о. г. проговорићу коју после док изађе одлука, те ћу да видим које су то странке, о којима је реч у записнику, присуствовале закључку истог.

Прећу сад на оно, што нас све као учеснике тишти, а нарочито српску православну црквену општину, која је скупо куповала себи неколико јутара земље и то ни једне стопе баш у оној рудини, где би ју г. повереник сместити хтео мислећи зар да ће ова општина остати без своје заштите као неко сироче, с којом се може и мађухински поступати. Но то ћемо у скорој будућности видети; мисле ли та господа да је већ на хиљаде ђубрета извежено на њиве и да су већ салашеви начињени као и да је до 200 јутара већ променуло своје власнике, као и да нас досадањи комасациони рад кошта огромних новаца, кад би се они играли комасације а на рачун наше грбаче; главно је пак то, да у једној општини, где још није ни довршена комасација, ту важи 72. §. новог комасационог закона и ту се уважају учесници у привремени посед а за нас је тај параграф тумбе окренут и нас би истерали из поседа, у којем смо већ две године и

ПОЉИСТАК.

ЖЕНИДБА ПОМПЕЈА ИВАНИЋА.

Прича Г. Грига.

У то време, на које се односи ова наша прича, било је Помпеју Иванићу, чиновнику Н.-ске губернијске управе, четрдесетогодишњица — с прирепком. Баш како је велик био овај »прирепак«, и сâм Помпеј Иванић није знао, јер је већ одавно престао водити тачан рачун о својим годинама; а није ли, молим, свеједно — бити годину дана старији или млађи? Правичност, ипак, тражи, да се каже, да Помпеју Иванићу, по свом рођеном чедном рачуну, није било мање од 45 година. Негледајући, ипак, на тако поштено доба старости, Помпеј Иванић осећао се је правим младићем а на очи био је још крепка и ваљана људина. Болест никада никакву није боловао; апетита имао је увек изванредног а што се тиче душевне стране, то, како се каже, ни ту се што боље није — имало желети.

Помпеј Иванић до сад се није женио и ако у своме животу није мање него — шест пута био заљубљен. Женидбу му је увек по нешто омело: сад нема средстава, сад прирођена страшљивост, сад, најпосле, године. Помпеј Иванић почео је полагацко већ да се привикава на мисао, да остане стари бећар; престао је, шта више, и мислити на жене и сањати о своме рођеном топлом гнездашцу, кад се на један пут, са свим ненадано и за самог себе — и по седми и последњи пут заљуби у неку девојку Пинову.

А то је било овако:

У броју другова по служби Помпеја Иванића био је и неки чиновник Сергије Петровић Пинов, с којим је он био у пријатељским и шта више другарским односима.

Пинов био је прави тип чиновника; тачно је ишао у звање а тако је исто тачно — пушио и на цигерици и од шуљева. И без обзира на то, он би, вероватно, поживио још врло дуго, да се није једног дана предомислио и легао у постељу. Шта га је управо заболело — Бог би га свети знао, али у том није ствар, већ у томе, што је већ недељу дана болестан, и што је, као што се вели, себи уобразио да је већ и умр'о оставивши удовицу и осамнаестогодишњу кћер. Идући за погребом свога друга, мислио је Помпеј Иванић тешке мисли, а на гробљу, стојећи крај свежа гроба његова, шта више се и расплака. Али дао је сузама одушке не толико из жалости за покојником (»на што га реци, жалити? — њему је сад добро!«) Колико из саосећаја — према самоме себи.

— Ето, — мислио је он; — за погребом иде Пинова жена и кћи, а ко ће, питам вас, ићи за мојим погребом, кад ја умрем? Ко ће над мојом заплакати могилом?..

И при помисли на све то, дошло Помпеју Иванићу жао самога себе, да није могао да уздржи својих суза.

Смрт Пинова зближила је Помпеја Иванића с породицом покојника. Почео је често похађати је, испрва са благодарном жељом да утеши несрећну удовицу и бедну сироту. Али наскоро за тим привезао се за њих, те је управо очајавао, ако их који дан није видео. Пиновима, осем Помпеја Иванића, нико није долазио и њихови односи са спољашњим светом одржавали се мал те не искључиво преко њега: Помпеј Иванић обављао је разна куповања за њих и дизао из порезног уреда пензију за удовицу и доносио им градске новости, — речју, постао је њима на крају крајева човеком не толико блиским колико неопходним.

Једном приликом, говорећи са удовом покојнога друга о разним различностима, он као са свим случајно и ненадно обрати пажњу на то, да кћи њезина, Јелена Сергијевна, није више дете већ одрасла девојка а при том још и симпатична и миловидна. Ова прилика баш је задивила Помпеја Иванића нарочито за то, што он одлучно не мога себи објаснити, како да он то већ раније није опазио. Од тога дана Помпеј Иванић нагло је променуо своје односе према младој девојци. Од пре једва је он њу опазио а с њоме никад није ни проговорио, посвећујући увек сву своју пажњу матери. А сад почео је он све више и више приближавати се њој, све чешће и чешће заподевати

све би се радо учинило, само да се »властелинству не замери, а ми ма дошли до просјачка штапа.

Ако се пак мисли терати нека освета над мерником Татићем, та тек не сме бити преко наше грбаче, није он крив, што га као мерника желе у неких ваљда 18 општина, ваљда је то заслужио својим знањем и вештином, којој се до сад клањала сва та господа, која би му као испитаном мернику радо забранила да сме више предузимати комасационе послове те се народу нуде државни мерници, који ће као бајаги за 80 новчића по катастралном јутру спровести комасацију, што ћемо оставити ради осведочења онима, који буду били те среће, да им се тако јефтино спроведе комасација.

Оволико нађох за потребно да изнесем пред очи, колико оцима домовине, који закон донеше, нека виде како се исти респектује и извршује, толико и онима, који су жедни комасације, да виде шта их свечека у комасацији, а ми ћемо сачекати нову одлуку те ћемо се уверити о оним речима преузвишеног г. бана: да о преинаци целог операта не може бити ни говора, које је речи изрекао марадичкој депутацији, јер то кошта огромних новаца, а дотле ће нас 99 од 100 учесника и то задовољних са комасацијом ћутати и чекати да правда своје учини.

Један од учесника комасације.

Нови Сад, 31. марта.

Ко ће наследити Села? Сви престолнички листови донеше сад о Ускрсу чланке о ситуацији. Држе, да ће опозиција остати при опструкцији, а да неће попустити ни војна управа од свог предлога. По томе држе, да у тој борби може наступити и пад Селов. Тражиће се човек, који ће безобзирније изводити оно, што захтевају из Беча.

Па ко да буде тај? Ово питање задаје доста главобоље. Држе, да ни Тиса ни Андраши не би хтели да се приме оне улоге, која би им се наменула.

Спомињу трговачког министра Ланга и Банфија. Но држе, да се и Ланг не би хтео примити (?!) а Банфија не би хтела ни владина странка. Исто тако не би хлела примити ни бана Хедерварија, кога би радо хтели у Бечу. Њега би влада најмање примили. Још је у питању Калаји. И држе да би њега може бити још примила владина странка.

Но није овде реч о личностима. Питање је, хоће ли владина странка пристати на најстрожије мере, па ако и нису уставне, само да продре војени предлог. И доиста овде није питање о личној промени, него и о апсолутистичким мерама.

Врло је значајно, што се о том питању већ пише. То је почетак онога, у што многи нису још до скора никако хтели да верују.

Кад бечка дипломација спрема продирање на исток у корист Аустрије, онда морају ићи за тим, да створе прилике, како би Угарску — стегли.

Београд, 30. марта.

(Од нашег дописника.)

Хоћу да вам на брзу руку јавим неке занимљиве појединости, које се односе на оне крупне догађаје, који су се последњих дана у нас збили, а који јасно карактеришу и положај и људе.

Да се пуца на голоруки свет, који се иначе могао умирити и растерати, за тај корак није могао ни краљ, ни влада наћи довољног ослонца у стајаћој војсци, што је врло значајна појава. Када је наиме, дошла наредба заповеднику 6 пешадијског пука, потпуковнику Стевану Илићу, да одмах иде против изгредника, и да против истих употреби и оштре патроне, одговорио је он, да он не јамчи за то, да ће пук његов хтети пуцати на народ.

Од краљевог ађутанта, који му је донео усмен налог краљев, »да пуца у месо«, затражио је писмен налог. Бадава се позивао ађутант на то, да он, ваљда њега добро познаје као краљевог ађутанта; да је то изричан налог краљев —, све то није помогло, потпуковник остао је непомичан код свог захтева. Али је са свим наравно, да они тај и такав писмени налог нису смели издати и да је потпуковник по томе одмах стављен у пензију.

Пошто се, дакле, нису могли поуздати у редовну војску, није им ништа друго остало, већ да употребе саму краљеву гарду, јер је та најсигурнија, те отпослаше на »бојно поље« на жалост, против свог рођеног народа, два гардијска вода. А сада протурују по Београду глас, да то није била гарда, већ — пук краљице Драге.

Међутим ствар је у овоме. Пук краљице Драге, из почасти, што је то краљичин пук, носи исту униформу као и гарда, па су то употребили, да обману свет, као да није сама гарда морала да интервенише Али добро су познати они гардиски официри, који су је предводили.

У владиним круговима поговара се, да ће министар грађевина Денић примити за стално портфељ спољних послова, а да ће га у портфељу грађевина заменути бивши министар грађевина потпуковник Нешић.

Упало је у очи, да о свечаном парастосу за погинулог Шчербина, на коме је чинодејствовао митрополит а били заступљени сви државни великодостојници, нису краљ и краљица лично, присуствовали, већ их је заступао краљев ађутант г. Кумрић.

Либерали се поцепаше на ономадашњем збору, сазваном од присташа београдских, и из унутрашњости да заузму становиште према новом реду у држави. Већина, предвођена Авакумовићем, Рибарцем и Вељковићем закључила је и надаље остати у опозицији према влади, и искључила је из странке оне либерале, који су тај државни удар примили, и прихватили као нешто са свим и законито и уставно? То је неколицина њих а на челу им Владимир Јовановић и Алимпије Васиљевић, који су сад постали присташе — »Српске Независности« — либерали без либерализма.

О смрти руског конзула Шчербине.

Последњи часови Шчербине.

Како из Скопља јављају, још у петак у јутру био је сад већ упокојени руски конзул Шчербина изгубио свест. Муке његове биле су врло велике и у бунилу често је понављао ове испрекидне речи: Срби, цар, крв, невини, заштита. Што се вече ближило све му је било горе и у 6½ часова већ није могао више ни да говори, само му је дисање и крчање црева било јако. Око 11 часова био је дошао мало к' себи а после поноћи наступио је ропац. 10 минута пре 2 часа издахнуо је на рукама свога кубанскога козака, који је до последњег часа био уз свог господара.

Први глас о смрти Шчербине.

Силан се свет био слегао у руски митровачки конзулат још у петак после подне, јер се прочуло било, како су лекари изјавили, да нема никакве наде више и да ће катастрофа наступити око поноћи. Па ипак је вест о смрти Шчербине потресла све. Муњевитом се брзином била разнела по свој Митровици и зором сви се Срби били слегли у руски конзулат и као деца плакали су за овим ретким српским пријатељем. Неда се порећи да је вест о смрти Шчербине и Турке узнемирила и да су збуњени.

Пренос мртва тела Шчербине.

Из Митровице јављају: Како је отпала ранија намера да се Шчербина сахрани на Косову, то је био испрва наручен ме-

---

разговор с њоме а наскоро се свршило тим, да се у њу одлучно и са свим предано — заљубио. Па како и да се не заљуби у то вижљаво и весело девојче од које је тако одисало здравље и радовање животу?

Помпеј Иванић почео је долазити Пиновим редовно сваки дан, но сад од, осим покупованих ствари и новости, врло често донашаше собом и најлепше поклоне за Јелену Сергијевну: сад какав албум са сликама, сад књигу сад, најпосле, какову драго другу забавну ствар.

Помпеј Иванић је осећао, да је праву, истинску љубав тек сад познао: до ове, он је у самој ствари није ни познавао. То, што је он сад искусио, ни налик није било на оно, што је доживљавао пре; ово је било нешто савршено друго, ново. Сад је он са надом и уверењем гледао у напред, јер ништа није могло, као што се чини, помрачити његову блиску срећу. А пристаје ли Јелена Сергијевна да пође за њега — да га узме за мужа? — На што питање! Прво, он је чиновник с добром платом и на лепом месту у начелству. Друго, у њега има и по нека мрака уштеђена а уз то и до пензије му, помоћу Божјом, није толико далеко. Треће, он је човек тих и миран и кад он кога заволи — готов је да сву душу зањ положи. Истина, он није баш особито млад, али — та то је права лудорија доиста. Но, шта значе каквих му било сувишних педесет година, кад се он, слава Богу, осећа са свим младићем и био би у стању још многог младића да задене за појас? Па онда удова Пинова понаша се према њему увек тако топло и ласкаво (тако је [illegible] према њему, постојано назива га својим другом, да ће он је уверен, она радосно дати њему свој материнski благослов. Најпосле што се тиче Јелене Сергијевне — о њој већ није потребно ни говорити. Ваља само видети, како се она сваки пут радује његову доласку, како весело хита њему на сусрет, кад би чула, да она њему није са свим равнодушна, само једну једину реч — па да му с места буде жена... Жена!... При самој помисли на то, почне у Помпеја Иванића срце да лупа а дух да се заноси. — Господе, како ће он љубити и мазити — своју младу женицу! Да, његова је срећа близу, са свим близу, или за то, да је дохвати, ваља још којешта учинити. Потребно је објаснити се са Јеленом Сергијевном и њезином матером. Сваки пут, кад Помпеј Иванић о том узме да мисли, спопада га непријатан осећај неодлучности, шта више страха. Тај осећај остао му, још из детинства. Ружно осећање! Колико ли је пута у животу свом он већ зарад њега страдао, колико ли пута задавао себи реч да ће увек поступати енергично и одрешито — па узалуд! Сваки пут, кад на мисли да говори о својој љубави са Јеленом Сергијевном или с њезином матером — а он осећа, да га спопада нешто нелагодно: мисли му се смуте а у грлу му се нешто стисне, да не могу на уста одрешите речи! Тако пролази дан за даном, недеља за недељом, месец за месецом а Помпеј Иванић све не може да се реши да приступи објашњавању...

Наступила је чудна јесен. Једног дивног празничког дана седео је Помпеј Иванић са удовицом у њезином врту а Јелена Сергијевна беше нечим забављена у собама. Помпеј Иванић тврдо се решио користити се овом приликом згодним случајем и најпосле проговорити са матером.

— Ја сам већ одавна намеравао, многопоштована и милостива Ано Павловна, проговорити с вама о једној за мене важној ствари која...

Помпеј Иванић мало се збуни.

— Која се тиче, тако рећи, целог мога живота. Ја сам до овога часа био бећар.., А какав је живот бећарски? Просто вегетирање и ништа више. И ето ја наумих, тако рећи, да скућим своју рођену...

— И давно је већ време било, Помпеје Иванићу — прекиде га удовица осмејкујући се; — ја сам и тако већ сама премишљала, докле ће те то ви живети самохран...

— Ето, баш то и јесте, Ана Павловна, — продужи с лакшим срцем Помпеј Иванић, охрабрен саучешћем жене с којом се разговараше: — ја сам и сам о том већ више пута размишљао, како то, знате... Оно, најпосле, сретао сам ја разне женскиње, но све то, није било то... А сад, Ана Павловна ја вам... хтео сам вам већ и пре открити... своју душу и то јест управо чак признати...

— Помпеје Иванићу, — прихвати удова; — ви сте толико за нас учинили да...

— Ех — нашто то спомињати!... прекиде је Помпеј Иванић и посеже за марамом из стражњег џепа свог дугачког суртука: — тако да ја, Ана Павловна, то јест, да ви већ сами о том... проговорите са Лен — Јеленом Сергијевном...

талан сандук преко Скопља из Београда Утврђено је да се за пренос мртва тела Шчербине употреби онај метален сандук, који је пре скоро две и по године направљен био за покојног митрополита Дионисија, но није се тада употребио већ је чуван све до сада у Грачаници.

Руски конзул јавља српском смрт Шчербине.

Руски конзул Машков јавио је у суботу из Митровице српском генералном конзулу у Скопљу Куртовићу смрт Шчербине овим речима: „Тужним срцем јављам ти, да је у 1 час и 51 минут по поноћи преминуо ноћас Шчербина“. Куртовић је на тај телеграм у име српског конзулата овако одговорио: Искрено и дубоко жалимо и заједно с тобом оплакујемо прерану и мученичку смрт честитог и доброг брата свога“.

Београд на глас смрти Шчербине.

Чим је у Београд стигла вест, да је Шчербина умр'о, управа „српског трговачког удружења“ и управа „београдске трговачке омладине“ објавиле су одмах у суботу посмртницама смрт Шчербине. — Осим тога су још позвале своје чланове и остало београдско грађанство, да у знак жалости за великим пријатељем и добротвором српског народа истакну црне заставе. И позиву овом учињено је за доста, јер се на врло многим кућама и свима радњама скоро вију црне заставе.

Парастос покојном Шчербини у Београду.

У суботу пре подне приређен је у београдској саборној цркви парастос умрлом руском конзулу Шчербини. Пространа саборна црква била је дупком пуна београдског грађанства свију сталежа. Чинодејствовао је митрополит Инокентије са многобројним свештенством и држао је леп говор. У име краља и краљице присуствовао је краљев ађутант Михаило Кумрић, а били су на парастосу и руски посланик, цео дипломатски кор и чланови владе. На крају је београдски трговац Михаило Павловић узвикнуо: Слава великом пријатељу српског народа и заштитнику наше потлачене браће у Старој Србији покојном Шчербини! Сви присутни се одазваше са: Слава му! Бог да му душу прости! Све радње су биле затворене до год је парастос трајао.

— Да проговорим са Ленкицом?

— Затражите, тако рећи, њезин пристанак.

— Њезин пристанак? То јест, — како то? Ја вас не разумем...

Удовица се диже с места и гледаше на Помпеја Иванића на широко разрогаченим очима.

И Помпеј Иванић устаде. Лице му је било румено а на челу отскочиле му крупне капље зноја. Он је нагло и тешко дисао.

— Помпеје Иванићу, брзо проговори удовица, — на што ту приволе Ленкичине? Реците, није ли она моја кћи а не ја њена?... Помпеје Иванићу, ја... одавно сам вас поштовала и са своје стране... једном речи, — ја пристајем и надам се, да ћемо ми срећни бити. Изрекавши то дохвати се она руке Помпеја Иванића и повика:

— »Ленка, ој, Ленкице!«

Пред очи уплашеног Помпеја Иванића, који је безгласно шапутао побледелим уснама — као из земље искрсну Јелена Сергијевна.

— Ленкице! повика јој мати... Честитај ми! Помпеј Иванић ме запросио...

Млада девојка радосно баци се Помпеју Иванићу око врата и пре него што је он могао отворити усне да проговори реч, она га звонко и страсно пољуби у уста...

* * *

После месец дана ступио је Помпеј Иванић у законити брак са удовицом колешког секретара Аном Павловном Пиновом.

С руског: **Рајски.**

Саборски одбор.

Седница 27. и 28. марта 1903.

Подељен је допуст некојим народним чиновницима и одобрени су некоји предујмови истима.

Парохија у Кленку подигнута из IV. у III. разред.

Одбијен је уток црквене општине Белегиш, против административног одбора, који је укинуо закључак исте црквене општине да странци у тој општини имају плаћати 4 круне парохијала од пара, а домаћи да не плаћају ништа.

Поводом утока црквеног одбора панчевачког против одлуке административног одбора вршачког, којом је истом одбору подељен укор, изискати од административног одбора све списе, да се види шта је дало повода административном одбору, да тај укор подели, а уједно позвати све административне одборе, да уз утоке приложе све списе, који се на ту ствар односе, па и посебно њихово образложење дотичне пресуде односно решења.

Потврђен је избор вршачке црквене општине, којим је изабрата К. Катанићева и као удавача награђена са 2000 круна из закладе Ј. Живковића.

Поводом утока Дам. Прерадовића, пароха, одлучено је позвати истога пароха, да докаже, да му је и кад му је скупштина дала спорну башту на уживање.

Одбијен је уток чланова административног одбора пакрачког Ам. Павловића и Ђ Јагнића против решења већине истог одбора, којим се узео на знање рад ванредних црквених скупштина у Д Рајићу, Даровару, Новој Градишци и Новом Тополу и које су закључиле обратити се представком на највише место ради потврде закључака мајског сабора.

У ствари обнове једне трећине скупштинара црквене општине у Руми одлучено је изискати од административног одбора архидијецезе списе, а нарочито, какве је одлуке издавао исти тај одбор пре у тој ствари.

Поводом утока школског одбора у бачком Брестовцу решено изнимно утоку да ти места, те наложити црквеном одбору, да исплати 36 круна оправака, јер је свота малена, али уједно издати наредбу, да школски одбори од селе не примају никаквих оправака ни трошкова без споразума са дотичним црквеним одбором, и одбити уток истог школског одбора у ствари дуда, што га је црквени одбор продао, јер је дуд тај власност црквено општинска, а не школског одбора.

Осим тога су дозвољени многи бестеретни отписи фондовских дужника, саслушана многа мнења фишкала и т. д.

Седница 29. марта 1903.

Поводом утока одборника новоградиших изборника протопрезвитерата рајићког, решено једногласно, да се упути административни одбор пакрачки да распише изборе за епархијску скупштину на основу XI. члана привремене епархијске уредбе.*)

Дозвољен зајам црквеној општини меленачкој од 320.000 круна.

Одбијена молба општине Горњи Товарник за отпис разрезаних саборских трошкова.

На предлог изаслане комисије за увиде у рачуне о стању наших гимназија, одлучено поново образложити потребу те ревизије патронатима и позвати их да не стављају никакве препреке изасланству саборског одбора.

У ствари „Српског Сиона“ одлучено да се позове власник његов (патријарх Бранковић) да у року од 14 дана скине са листа, да је он званичан лист српске митрополије, а ако то не учини овлашћује се фискал народних фондова, да покрене парницу у том правцу. Уједно одлучено, да се саопшти преко административних одбора свим црквеним општинама, да „Српски Сион“ није званичан лист, и да огласи, који не буду штампани и у „Митрополијском Гласнику“ имају се сматрати као да нису ни обнародовани, и даље да се иста та одлука саопшти и свима конзисторијама и свима школским епархијским одборима.

Наложено народном ревизору, да настави прегледање рачуна од оне године где је исто престало на сабору прошле године.

Осим тога решено је још много мање важности предмета, издано зајмова итд.

На седницама су били присутни сви чланови саборског одбора.

*) О овој тачци и решењу донећемо опширније извешће.

Догађаји у Старој Србији и Мађедонији.

О узроку незадовољства.

Дописник „Нове Слободне Пресе“ који је својим новинама слао више извештаја из она 3 „реформска вилајета“, завршујући исти, свађа све зло, и све незадовољство не на несташицу политичких и националних права и правица, већ на питање — хлеба. Тога ради не требају управне, школске и правосудне реформе, већ добре аграрне реформе.

Извештај вели: „Ја сам видио у Бугарској лепих касарна, лепих школа, лепих путева и пристаништа, лепу војску, па и нешто, што је налик на флоту. Али сељаци умиру од глади, учитељи исто тако, а не мање адвокати, грађевинари, официри. И тај јад у самој Бугарској јесте један од узрока узрујаности, коју у кнежевини проузрокују мађедонски догађаји. Бугари држе, да би рат могао поправити њихов привредни положај. Не народносни осећај; већ глад проузрокује њихово ратно расположење.

Мађедонија треба путева, радионица, бољу обраду земље, а пре свега хлеба. Дадне ли се сељаку хлеба, онда ће све друго скоро само по себи доћи.“

У Бугарској може бити, али у Турској тражи народ у првом реду слободе и заштите.

Држање порте.

Из Цариграда опровргавају вест, као да постоји несугласица између министара у погледу строгог провођења реформа. Напротив тврде меродавни турски кругови, да ће се против упорних Арнаута, ако их и последња султанова комисија од хоџа и улема не умири, употребити најстрожије војне мере.

Бугараши на послу.

Бугарски усташи разорили су телеграфску везу између Петрича и Стубице у дужини од 10 километра.

Политички преглед.

Резолуција либерала у Србији. У петак је на конференцији либерали главни одбор у Београду донео резолуцију, у којој су најглавниј ове тачке: 1. Да се не напуштају погледи и идеје изражене у резолуцији од 21. новембра прошле године; 2. утврђено је да су последње промене у законодавству створиле немогућност за јавну и слободну оцену појава у земљи; 3. „Српска Застава“ ће и даље излазити.

Босна и Херцеговина. На римокатолички велики четвртак одржали су у Сарајеву конференцију главни представници католичког свештенства, на којој су се заузели за надбискупа Штадлера, и изјавили против нападаја на истог од хрватске стране, у којим нападајима они виде израз религиозног индиферентизма.

Вести из места и са стране.

Тело покојног Шчербине

хтели су пренети из Митровице, преко Београда у Русију. Али како дознаје „Српска Уставност“, мртво тело покојног Шчербине неће бити преко Београда пренесено у Русију, него преко Солуна. У Солун ће доћи нарочити брод руски, који ће по-

смртне остатке покојникове пренети морем у Одесу, у чијој околини покојник има имање, на ком ће, веле, и сахрањен бити.

Министар унутрашњих послова и картање.

Министар-председник Сел издао је као министар унутрашњих послова наредбу, којом се забрањује картање по засебним собата јавних локала (кафана и гостионица). Кафеџије и гостионичари су наиме скривали карташе у засебне собе, у које полиција није имала приступа. Сада је то строго забрањено, и наређено, да се у будуће сме по јавним локалима картати само у главном локалу, да би полиција могла без запреке водити контролу.

И слепци ће видети.

Тако је наслов једној врло интересантној вотици вели „Штампа“, коју је доктор Caze публиковао у Revue des Revues поводом открића професора Петра Стјенса. Ако се ово отриће одржи као што се обећава оно ће бити увршћено у ред најчудноватијих дела људског генија. Овај професорски зналац претензује заиста, да је пронашао тајну: како ће под средством једног нарочитог апарата бити у стању да поврати вид слепцима и то не само онима који су имали вид па га изгубили, већ чак шта више и онима који га никад нису ни имали. За сада се зна само толико, да се тим, новопронађеним апаратом повраћа изгубљено око репродуктујући слику и преносећи је директно на мозак. Управо рећи, то је све што се до данас зна, јер професор Стејнс има још да ради на усавршавању апарата па да га онда у детаљу објави. Новост о овоме проналаску изазвала је интересовања у лекарском свету и доктор Caze, како он сам прича, употребио је све само да дозна што више о овом проналаску. Он је отишао ка професору Стјенсу и он задивљен прича: „Пошто су ме увели у једну малу са свим мрачну собу, професор Стејнс ми веза очи тако да ништа више нисам видео. Ја сам чуо како доктор иде и долази к мени, како пали машину, за тим лампу, али у пркос моме напрезању, нисам могао приметити ни најмањи светлосни зрак. У овом тренутку ја осетих како професор Стјенс намешта апарат на моје слепе очи и на једанпут ја приметих неку нејасну светлост, које обмотаваше све предмете око мене. За тим сам јасно могао видети руку испред мојих очију и избројати прсте које ми беше показао — беху три. Мало по мало светлост постајаше интензивнија ја почех разликовати намештај по соби. У соби бејаху два стола и осам столица, које сам полако избројао. За то време имађах идеју да ако се проба продужи да ће ми се опет повратити права моћ виђења. Ја осећах као врло слабо струјање електрично дуж мојих слепих очију; али на једанпут апарат би подигнут и ја се опет нађох у потпуној момрчини. Проба беше завршена“. Многи други лекари који су експериментисали апаратом професора Стјенса говоре да им је немогуће објаснити резултате. Ево објашњења које он даје у овом погледу. „Човек види не само очима него и својим мозгом. Очи човеку служе само да приме слике, које оптички нерв одмах за тим преноси у средиште за примање упечатака. Слепим људима се даје, само додиром његовим, врло тачна идеја о спољнем саставу предмета. Ако је човек лишен очију, други његов орган то допуњује. Извесне неразвијене животиње немају ни један орган за виђење. Код њих цело тело прима светлост. Ако дакле једна слика ма каква буде пренета у мозак без помоћи очију, слеп човек имаће са свим јасан упечатак о њој, као и кад је види“. Ово је најважнија идеја професора Стјенса. Слика је приливена на судовњачи у место да буде на мрежњачи за тим је пренета у мозак посредством електричне струје. Апарат дакле, има исти базис као и телефон. Он се не ограничава само на то да поврати вид слепцима. Он рачуна да ће слику за извесне даљине преносити путем светлости у мозак, као што то телефон преноси са разних даљина звук.

„Народна жена“.

Из Атине јављају о овом занимљивом догађају: Поротни суд имао је да суди једној лепој младој девојци, по имену Олга Басклавани што је из револфера пуцала и тешко обранила свог неверног драгана потпоручника Наузнаниса. Она му је била поклонила своју љубав, јер јој је био обећао да ће је узети. Но, кад је она дознала, да се он у Наплији верио са другом, она га је дочекала на „пијаци устава“, опалила неколико пути на њега и тешко га обранила. Народ је одмах стао на њену страну, названа је „народном“ женом“ и порота је ослободила.

Селе се у Америку.

Панчевачки „Грађанин“ пише: Мало која локална лађа наша, а да није прошлих дана била пуна нашег простог света из околине, а нарочито и већином Романи — највише становника Новосеоских — који се селе у Америку. Од наших панчеваца, колико нам је до сад познато, одселило се прошле недеље свега тројица Срба — Назарена, који су оставивши овде своје жене и децу, и продавши своје куће и оно мало имања, отишли са осталим друштвом у Америку, и ако су од тог корака одвраћани и упозорени на све тешкоће путне, незнање језика, неписменост као и на околност, да их онамо не чекају печене шеве, да им из неба у уста падају. Али бадава, свет је занесен сигурно златним обећањима, да је Америка земља у којој тече мед и млеко, и ако оданде стижу жалосни гласови од оних, који оставише своје огњиште, мислећи да ће тамо наћи више среће и обиља, па против стиже их голема невоља, тако, да се многи враћају натраг, а многи писмено оданде јављају о великим невољама и мукама, с којима се морају бочити за рад хлеба свакидањег. Но ова појава није само овде у нас видна, она је обузела целу нашу отаџбину и пружа тужну слику јадног стања, о ком ваља позвани фактори да поведу најозбиљнију бригу и старање, те да за времена отклањају све оно, што ове појаве тако учестава, а нарочито да спречи ред бесавесних агената који безазлени свет варају.

Оптужен дечко.

Полиција београдска је због демонстрација ставила у притвор и многе ђаке, а између осталих и једног ђака другог разреда гимназије, кога је већ и суду спровела, разуме се без одобрења школске власти. Шта ли је могао учинити овај дечко? — пита „Уставна Србија“ — који још не уме лепо ни нос убрисати, а крив је само зато, што је био тада на месту демонстрација? И тога дечка оптужују за дражење народа на буну!

Појава огромних сунчаних пега

врло интересује астрономе у Паризу. Познати астроном Море (Moreux) одредио је између осталог, да се дијаметар једне нове образоване на сунцу тамне пеге равна приближно дужини од 40.000 километара. Дијаметар једне од двеју пега приближује се овој величини. Астрономи држе да појава огромних сунчаних пега показује ванредно повећање топлотне енергије сунца, које ће се јако осетити на времену. — Такође се очекују, на основу пређашњих испитивања, много интензивније појаве северне светлости.

Пороблена црква.

Богата и знаменита српска црква у Трсту пороблена прекјуче у ноћ. Око 3 сата изјутра примети један полицајац, да је провађено у цркву. Намах ухвате три лопова, и нађу још све покрадене ствари, у вредности од 60.000 круна. Штета је на 20.000 круна, јер су на вандалски начин оштећене скупоцене слике и мозајици. Зликовци су један књиговезац, један ципелар и један факин. Четврти, који је стражарио, умакао је. Зликовци су ушли у један торањ од цркве, и оданде су се на ужетима спустили, на 20 метра дубоко, унутра у цркву.

Преустројство средњих школа у Русији.

Министар просвете предао је нарочитом одбору пројекат за преустројство руских средњих школа, које се састоји у овоме: Тип сред. школа остаће осморазредна гимназија; у већем делу ових гимназија од класичних језика учиће се само латински језик а у осталима по два класичка језика. Реалне школе остаће са седам разреда, при томе 6 разреда основне школе, и један накнадни. Само матуранти обојих гимназија имаће право ступити на универзитет. Осим гимназијских матураната примиће се конкурсом на универзитет и они ученици који су свршили реалне школе. За оне ученике, који се не мисле одавати студирању виших школа, установљава се нарочито шесторазредни курс, по коме ће моћи равноправно са матурантима из гимназија и реалних школа ступити у државну службу.

Трговина.

Недељни преглед и оригинални извештај **Велимира Бингулца**, комисионара за животне намирнице, на бечком и пештанском тргу.

Услед променутог кишног времена и топлијих дана, изгледи су за пролећно рано поврће врло повољни. Баштовани раде своје баште у велико, поврће врло лепо напредује, и ако време овако остане погодно, то ће бити обилата годана и имаћемо добро и брзо поврће.

Италија извози већ у велико: грашак зелени, карфијол, кромпир рани, шпаргле, салате, и ако много стиже, није у стању потребу да подмири. Карфијола има камарама на тржиштима, човек се мора зачудати кад се то све прода. Иначе карфијом сад већ уступа места новоме грашку, кромпиру, шпаргламa, зекеном пасуљу итд. Шпаргла је опет један од јачи артиклова, најбољу врсту лиферује јужна Француска, њихове су шпаргле највећи деликатес. Шпаргле би могли такођер Нови Сад и околица сремска неговати, јер оне доносу врло велику хасну.

Ова ће година за талијанско поврће бити доста и познија услед јаке зиме.

Јужна Француска била је боље среће, још од конца јануара поче извозити зелени грашак у мањој количини на страну пијацу. Сада је Италија на реду, За њом бележимо Нови Сад, као једну од првих наших домаћих пијаца. Новосадски грашак има да се бори утакмицом са талијанским, но много се радије купује, једно и због своје каквоће, а друго што је млађи и слађи, тако кад стигне, мора талијански да подлегне, бадава што његове цене са 5 до 8 круна по 100 клгр. јефтиније постану, све то не смета да новосадски грашак продире. Једно, што се највише приговорити мора, то је ради незгодног и неспретног паковања. То паковање убија вредност робе, јер на то полажу више него на саму робу, и није увек по оној роба — еспап продаје. Треба се више старати да паковање одговара данашњој потреби, јер је но дас главан услов.

Нови кромпир (кртола) пакован је у бурадима у тежини од 200 кг. и тако стиже овамо без да је огуљен и угруван, у овом пакунгу може да издржи лежарину, па опет свеж је. Талијански се кромпири овде у Бечу троше јаче него домаћи, он је и по форми лепши, глачији, рестератери га радије купују и због тога, јер се не раскаша при кувању. Будимпештанска пијаца радије троши своје домаће и врло је мали артикл на њиховим пијацама талијански кромпир. Доцнији кромпир постаје у Бечу већи артикл.

Морам се повратити на овогодишње поврће. Ово ће имати да издржи са талијанским много јачу и већу борбу. А то лежи у овом узроку. У Италији се ове сезоне све задоцнело, ми морамо рачунати са овом околношћу. Новосадско поврће, зелени грашак на првом месту, који се може смадрати од главнијих, престиће ако време одржи, талијански, па према томе имаће да издржи конкуренцију њиховог.

И према томе ће и цена бити куд и камо нижа него прошло-годишњем. Зелени пасуљ стиже само из јужне Француске, а понешто из Италије. А за њега можемо исто предвидети што рекосмо и за грашак, а то требају да имају на уму и наши повртари

Најновије и најпрече поврће је сада салата, у мањим партијама имамо је на трговима, но она ће узети брзо маха и силовито ће нагрнути. Салата је достя велик производ, не само да се као салата троши, ну кувају као и друго зеље, сада пред католичко Воскресеније највише се прометуло. И ту од свију других, новосадска заузима прво место, али је и најскупља.

Жива врло добро стоји, тражња већа него што је довоз, купци дају новац унапред и опет тешко и споро долази. Гуско обичне празне, дотерале су до тако високе цене, да их није у стању ни купити, кошта пар 8 – 9 круна, па их опет нема. На живинарски посао треба већу важност поклонити.

Бележим цене са бечка трга:

18 ком. карфиола у корпи паковано, кошта	К	4·30
18 „ салате, главице — — — —	„	4·08
Нови кромпир талијански 100 кг. — —	„	38·—
„ грашак „ „ „ — —	„	41·—
„ пасуљ француски „ „ — —	„	83·—

Будимпештански трг стоји према бечком сразмерно подједнако и за сада нема велике разлике.

Велимир Бингулац, Komisioner & Exporter Wien, Wiedener-Hauptstrasse 10. Comtoir II. Stock 199. Budapest Centralmarkthalle.

Брзојави „Застави.“

Стигли 31. марта.

Београд. Јучерања народна светковина била врло тужна. Свака парада изостала. Званичне новине донеле пензионовање силних официра и команданата. Проноси се глас, да је ноћас пензионовани потпуковник Стеван Илић затворен.

✝

Тужним срцем јављамо свима сродницима и пријатељима претужну вест, да нам се непрежаљена кћи, супруга, сестра, снаха, сваја, тетка и ујна

МИЛАНА МАРЦИКИЋ

рођ. Мојић

после кратке и тешке болести, дана 26. марта (8. априла) о. г. ноћу ½ 11 сати у млађаном добу, у 22-гој години у вечност преселила.

Тело миле нам покојнице биће по обреду св. православне цркве 28. марта (10. априла) о. г. по подне у 3 сахата у св. храму опојана, а по том у православном гробљу сахрањена.

У Нем.-Палан ци, 27. марта (9. априла) 1903. Љубиша Марцикић супруг, Стеван и Драгиња Мојић родитељи, Марија уд. Димовић, Дафина Мојић сесте, Душан Димовић зет, Стеван Димовић сестрић, Леносава уд. Николић, Софија, Мара и Стојка Марцикић заове. Стеван Николић зет, Паја Љубиша, и Ана Николић нећаци.

Наше автономне уредбе и прилике.

X.

Народ српски подигао је свој глас у обрану решења и одлука мајског сабора и на митрополитском народном збору у Сомбору и у својим црквено-школским општинама, те је одлучно осудио ровења и патријархова и манастирских настојатеља против рада мајског сабора.

Српска народна радикална странка живо је учествовала и на митрополитском народ. збору у Сомбору и у покрету општина, те је тиме у обрани автономије испунила своју свету дужност према народу српскоме и његовом автономном праву и после — мајскога сабора. Тако је радила српска народна радикална странка, али нису тако радиле ни либерална ни самостална странка. Либерална, Политова странка, устала је што више отворено против рада мајскога сабора и узела је у одбрану досадашњи начин манастирске управе. Самостална странка пак, и ако је покрет српских црквено-школских општина заталасао се све до самог Загреба, захватио Горњи Карловац и продро и у кршну Лику, стоји према томе покрету скрштених руку и посматрајући га са неког вишег гледишта држи академска предавања о народним зборовима и општинским покретима у опште и специјално код нас Срба особитим обзиром на изјаве појединих социјалистичких фракција према томе питању. Ми допуштамо, да се такво држање једне странке даје оправдати партајском тактиком према оној странци, која је на сабору била у већини, па која је стога и партајски највише ангажована, да њен саборски рад буде успехом крунисан. Ипак по нашем скромном мишљењу неможе и несме се једна народна странка послужити таквом партајском тактиком онда и онде, где и када се ради о општим народним интересима. Свака странка само је дотле народна странка док се бори и ради за опште народне интересе. Онога часа, кад је једна странка своје партајске интересе ставила над народне интересе, престала је она бити народна странка. Ово правило вреди и мора вредити и за наш автономни живот, за нашу автономну борбу.

Решења мајскога сабора од општег су народног интереса, па стога мора пред њима уступити партијска тактика и интерес.

Јест, рад мајскога сабора то је ренесанса наших автономних уредаба у духу закона и према интенцији народа српскога као законодавца.

То најбоље доказују одлуке саборске у предмету епархијских скупштина и епархијских одсека.

Нема сумње мајски је сабор и тим својим одлукама створио увете, да се и у епархијама развију нормалне и здраве автономне прилике, колико је то већ могуће према привременој епархијској уредби са многим њеним несавременим установама, међу које понаособ убрајамо ону чл. VI., по којој световни и свештенички ред бирају сваки засебно чланове епархијске скупштине, што се противи и самом појму народне самоуправе, јер српско народно свештенство издваја се из средине самога народа и из њега се на уметнички начин ствара посебна каста са својим засебним интересима, као да у српској народно-црквеној автономији осим општих автономних интереса могу владати и засебни интереси каста.

Јест, мајски је сабор својим одлукама у предмету епархијских скупштина и епархијских одсека створио увете за редовну циркулацију автономног живота у епархијама, али хоће ли се тај автономни живот у епархијама кретати у реакцијонарном или напредно-демократском правцу о томе ће одлучивати у првом реду саме епархијске скупштине, одлучиваће они, који ће као заступници народа српскога на епархијским скупштинама нејасне и протусловне одредбе епархијске привремене уредбе примењивати на автономни живот у епархијама у реакцијонарном или у демократско-напредном духу. Пошто пак епархијски скупштинари долазе у епархијске скупштине под заставама наших автономних странака, то ћемо у њиховом раду на епархијским скупштинама наћи згодно мјерило, по којем ћемо моћи објективно утврдити, које су странке реакцијонарне и које демократски народне. То ћемо моћи тим пре и тим лакше учинити, што је баш привремена епархијска уредба у већем делу својих одредаба до данас остала непротумачена и то из тог једноставног разлога, што неодржавањем епархијских скупштина није дошло ни до прилике просуђивања, како се имају поједине одредбе привремене епархијске уредбе тумачити и примењивати у пракси. Ако је пак где кад и кад дошло до епархијске скупштине, није осим питања о периодичном сазивању епархијских скупштина и обнови епархијских одсека дошло до каква контраверзе у погледу осталих одредаба привремене епархијске уредбе и то опет из тог једноставног разлога, што гледе тих одредаба није дошло до никаквог правног судара.

Удар нађе искру у камену
Без њега би у кâм очајала.

Тако тек из судара двају различних и супротних правних мишљења и схваћања о једном те истом правном предмету може настати правно питање.

До таког правног питања дошло је у епархији пакрачкој усљед тога, што је за последњу епархијску скупштину рајићки протопрезвитерат бирао по чл. XI. привремене епархијске уредбе 12 световних и 6 свештеничких епархијских скупштинара, а по чл. XII. исте епархијске уредбе сачињавају епархијску скупштину у пакрачкој дијецези: свештенство рајићког протопрезвитерата 3, општине истог 6. Остали протопрезвитерати и пакрачке дијецезе нису бирали толико епархијских скупштинара, колико би морали бирати по кључу, установљеном за избор епархијских скупштинара у чл. XI. него су бирали онолико епарх. скупштинара, колико по чл XII. сачињавају епархијску скупштину у пакрачкој дијецези њихови протопрезвитерати. Quid jurio у овом случају?

Нема сумње, треба изборе у свим протопрезвитератима епархије пакрачке извршити једнако. Питање је само како, да ли по чл. XI. или по чл. XII. привремене епархијске уредбе? И ево већ код овог питања дата је прилика појединцима и странкама да на делу покажу, ко су и шта су, је су ли за то, да автономни живот у епархијама крене унапред или да се потисне натраг, је су ли зато, да у епархијама дође до сређености наших автономних одношаја или да и даље остане код хаоса и самоволе, је су ли зато, да се и на автономни живот у епархијама примењује привремена епархијска уредба према духу законодавца у народно-демократском правцу, или су за то, да се са самовољно истргнутим словом закона убије сам народно-демократски дух закона, па да се онда привремена епархијска уредба на автономни живот у епархијама примењује у реакцијонарном, протународном и протудемократском правцу. По приставе чл. XII. привремене епархијске уредбе карактеристичан је већ начин, којим су покушали, да доведу до победе начела чл.-а прив. епар. уредбе. По њиховом разлагању морао је рајићки протопрезвитерат бирати епархијске скупштинаре већ из разлога тога по чл-у XII. т. ј. само 6 световних и 3 свештеничка епархијска скупштинара, што је тај број одредио административни одбор епархије пакрачке а одредио је то на основу проведбене наредбе од 30. јуна 1871. године алинеја друга § 7., па пошто су остали протопрезвитерати бирали епархијске скупштинаре по одредби епархијског административног одбора према чл-у XII. прив. епарх. уредбе, то су њихови избори правоваљани и законити, а избор рајићког протопрезвитерата је протузаконит и неваљан, па с тога рајићки протопрезвитерат има наново бирати и то по чл-у XII. привр. епарх. уредбе 6 световних а и 3 свештеничка епархијска скупштинара.

Мора се признати, да је ово не само најкомотнији начин за решење контроверзног питања о избору епархијских скупштинара у епархији пакрачкој, него овим начином се за свагда у свим епархијама скида са дневнога реда питање, да ли се избори епархијских скупштинара имају извршити по чл. XI. или по чл. XII. привремене епархијске уредбе. Та за Бога милога ствар је сасвим једноставна: протопрезвитерати морају бирати онако, како им то одреди епархијски административни одбор. Код таквог разлагања чисто осећамо задах оног дивног патријархалног доба, у којем се у властима гледало само брижног оца, а у народима потчињеним властима недораслу децу, за коју се и њихов отац бринуо и старао и над којима му је припадало „jus vitae, ac necis“. Блажених ли времена, када се је за власти могло рећи:

„Закон му је, што му срце жуди,
Што не жуди у коран непише.“

Та времена су прошла и данас власти нестоје над законом, него су и оне подвргнуте закону, па као што то правило вреди за све власти, вреди оно и за наше автономне власти, па чак и за епархијске административне одборе. Протопрезвитерати морају дакле бирати епархијске скупштинаре по одредбама привремене епархијске уредбе, јер та уредба данас је још закон, који немогу и несмеју изван крепости ставити епархијски административни одбори протусловним закону одредбама. Јест, али приставе чл. XII. веле, да протопрезвитери морају по алинеји другој §. 7. проведбене наредбе од 30. јуна 1871. свима општинама изричпо обзнанити број заступника, који њима по гласу чл. XII. речене уредбе припада. На то нам је приметити ово:

Проведбена наредба од 30. јуна 1871. издана је у сврху, да се привремена епархијска уредба одмах за 30 дана после закључења саборских седница у живот уведе, те она садржаје одредбе једино за провођање првих избора за епархијске скупштине, те проведбом тих првих избора за епархијске скупштине утрнула је правна крепост проведбене наредбе и њених одредаба. Да се проведбена наредба од 30. јуна 1871. односи само на прве изборе за епархијске скупштине, то се види већ из тога, што по §. 71. исте наредбе има сваки дијецезан или његов заменик одредити и огласити дан, кад да се избори заступника за епархијску скупштину обаве и дан, у који да се епархијска скупштина у границама наредбом установљеног рока састане. То произлази из §. 2. по којем дијецезани позивају у епархијску скупштину њене по звању чланове. То произлази из §-а 3. и 4. исте наредбе, по којима дијецезани позивају патронате гимназија и професорске колегије, те непосредно бирају општине, да обаве изборе и дођу на епархијску скупштину. То произлази и из §. 5. исте наредбе по којој дијецезани издају налоге протопрезвитерима гледе избора свештеника, учитеља и посредно бирајућих општина за епархијску скупштину. Чим су избори за прву епархијску скупштину били обављени и епархијска управа на првој епархијској скупштини била уређена, престала је свака даља правна крепост проведбене наредбе од 30. јуна 1871. и даљи избори морају се обављати по одредбама саме привремене епархијске уредбе и то по чл. XIV. исте. Шта пак одређује чл. XIV. привремене епархијске уредбе? „Дан избора заступника и рок састанка одређује надлежна епархијска административна управа“. То и ништа неодређује чл. XIV. прив. епарх. уредбе. У чл. XIV. нема дакле ни спомена о томе, да епархијска административна управа има одредити број заступника, који се има бирати. То је и сасвим природно, јер тај број је установљен у закону самоме, а одредбу закона епархијска административна властнити може нити смије мењати и преиначавати. Према томе имао је рајићки протопрезвитерат и право и дужност, да бира онолики број епархијских скупштинара,

колики одређује сама привремена епархијска уредба као закон, па ако је рајићки протопрезвитерат бирао законом установљени број епархијских скупштинара, онда се он тим избором није огрешио о закон, и избор рајићког протопрезвитерата неможе и несме сматрати ни протузаконитим ни правно неваљалим. Самом дакле одредбом административног одбора епархије пакрачке, којом је одређен број бирати се имајућих епархијских скупштинара, није се могло ни смело решити питање, да ли је избор епархијских скупштинара рајићског протопрезвитерата обзиром на изабрани број скупштинара законит или незаконит. То питање може и смије се решити једино по одредби закона, па ако је по изборницима рајићког протопрезвитерата изабрани број епархијских скупштинара онај број, који одређује сам закон за избор, онда су изборници рајићког протопрезвитерата изабрали епархијске скупштинаре и правилно и законито, а изборници, који бирају строго по закону, нису и не могу бити анархисте, како су их благоизволели назвати „Нови Србобран“ и „Богословски Гласник“.

Напротив анархије и силеције су они, који се стављају над закон и који одређења законска уништавају одредбама власти по оној старинској „sic volo, sic jubeo“. Ми стојимо дакле пред отвореним питањем, јесу ли изборници рајићког протопрезвитерата поступали законито и правилно, када су бирали онолики број епархијских скупштинара, колики су имали бирати по одреби чл. XI. привремене епархијске уредбе.

„Браник“, „Српски Сион“ и „Нови Србобран“ одговарају на то питање једнодушно, да су изборници раићког протопрезвитерата бирали протузаконито и неправилно и то баш ради тога, што су бирали по чл. XI., привремене епархијске уредбе.

Сада се не ради више само о томе, јесу ли изборници рајићког протопрезвитерата бирајући по чл. XI. привремене епархијске уредбе поступали законито и правилно, него на против питање о избору рајићког протопрезвитерата постало је сада питање опћенитим, јер се сада ради и о томе, како се имају обављати избори епархијских скупштинара у опште, да ли по чл. XI. или по чл. XII. привремене епархијске уредбе? Питање ово превазилази узану компетенцију верификацијоног права епархијске скупштине и начелно решење тога питања може провести једино српски народно-црквени сабор.

Колико је пак дужност изборника рајићког протопрезвитерата, да то питање одрже отвореним и да даду српском народно-црквеном сабору законити прилику, да то начелно питање и начелно реши, толико је и дужност српске публицистике, да већ сада приступи свестраном и озбиљном претресу овог начелног питања.

Ми стојимо дакле пред отвореним питањем, шта има данас вредити за избор епархијских скупштинара, да ли чл. XI. или чл. XII. привремене епархијске уредбе?

„Српски Сион“, „Браник“ и „Нови Србобран“ решили су то питање онамо, да се избори епархијских скупштинара имају извршити по чл. XII. привремене епархијске уредбе. Прије него што наведемо њихове разлоге за чл. XII. изнећемо саму законску установу

Чл. XI. гласи: „У протопрезвитератима бирају на 4000 душа по два световна и један свештенички члан епархијске скупштине“. Чл. XII. вели: „По томе сачињавају епархијску скупштину“, и набраја за сваку дијецезу ко и колико њих сачињавају епархијску скупштину.

Главни аргуменат за чл. XII. изнео је „Српски Сион“ у бр. 1. ове године, а кратко време после тога усвојио је тај аргуменат и „Нови Србобран“. Аргуменат тај састоји се у главноме у томе, да чл. XI. стоји у очитом протусловљу са чл. XII. и то протусловље да је постојало већ у добу, када је стварано привремено епархијско уређење. То пак протусловље састоји се у томе, што у чл. XII. споменути број епархијских скупштинара појединих протопрезвитерата не одговара ономе броју епархијских скупштинара за сваки поједини протопрезвитерат, који би морао произлазити из начела чл. XI., јер сабору као законодавцу код стварања привремене епархијске уредбе могао је служити мерилом једино или број душа по списку односно прилогу к §. 9. I. кр. рескрипта од 10. августа 1868. или број душа наведен уз изборни ред за сабор, а баш тај број душа доказује да се законодавац код стварања чл. XII. није ни обазрео на начело изражено у чл. XI.

Тако н. пр. по прилогу §. 9. I. кр. рескрипта од 10. августа 1868. било је у карловачком протопопијату 37.708 душа, те би тај протопопијат требао по чл. XI. да бира за епархијску скупштину 9 свештеничких и 18 световних епархијских скупштинара а ипак чл. XII. одређује, да епархијску скупштину за карловачки протопопијат сачињавају само 6 свештеничких и 12 световних скупштинара.

Из тога протусловља изводе противници чл. XI. „да је чл. XI. сасвим излишан и да се и сам законодавац није на њега обзирао, него је у чл. XII. тачно одредио број скупштинара како свештеничких, тако и световних за сваки протопопијат.“ Други аргуменат искључива је својина „Новог Србобрана“ и у главноме састоји се у овоме:

Нема сумње, да између члана XI. и XII. у предмету броја епархијских скупштинара постоји големо протусловље. Ако се епархијски скупштинари бирају по кључу установљеном у чл. XI., онда се добива за сваки протопопијат сасвим други број епархијских скупштинара, него ли је за сваки протопопијат установљен у чл. XII. То протусловље може се решити једино спознајом праве интенције законодавца. Шта је хтео законодавац, да се бира по чл. XI. или по чл. XII.? За „Нови „Србобран“ изван сваке је сумње, да је права интенција законодавца та, да се избори за епархијску скупштину обављају искључиво по чл. XII. Ту своју интенцију да је декларирао сам сабор као законодавац на недвојбени начин у својој проведбеној наредби од 30. јуна 1872., када је у §. 4. и 6. нарочито гледе броја епархијских скупшвинара позвао се на чл. XII.

Ми смо објективно изнели главне разлоге, што их присташе чл XII. изнесоше против ваљаности чл. XII. те објективно одговарамо, да нас ти разлози нису били кадри убедити о оправданости њиховог становишта. Ми ћемо доказати и зашто.

И ми признајемо, да данас постоји големо протусловље између броја епархијских скупштинара за сваки поједини протопопијат, који би се постигао бирањем по чл. XI., и онога броја епархијских скупштинара, који за сваки поједини протопопијат наводи чл. XII. И ми смо тог уверења, да се то протусловље безуветно мора уклонити, али ми смо за такво решење тога протусловља, које одговара законима логике и правичности, те духу самога закона. Баш ради тога и не можемо се сагласити са таквим решењем тога протусловља, које у сам закон уноси начело самовоље, неправде и апсурдности, а по нашем најчвршћем уверењу баш то се уноси у прив. епар. уредбу са тврдњом о безуветној правоваљаности чл. XII.

Противници чл. XII. веле, да је протусловље између чл. XI. и XII. постојало у самом добу стварања прив. епар. уредбе, те баш из тога изводе закључак, да се сам законодавац већ у чл. XII. није обазрео на начело чл. XI., јер је тај чл. XI. сматрао излишним. Да то докажу противници чл. XI. тврде, да је законодавцу код стварања привр. епарх. уредбе и то чл. XII. служио мерилом прилог к §. 9. I. кр. рескрипта од 10. августа 1868. или прилог изборном реду о броју душа.

Сам законодавац није ни једном речцом у самоме закону нигде изјавио, да му је код стварања чл. XII. мерилом служио било попис душа по прилогу к § 9. кр. рескрипта, било попис душа по прилогу к изборном реду. Он у опште није изјавио какав и који попис душа му је служио мерилом код стварања чл. XII. и према томе ми немамо и неможемо имати и позитивног знања о томе, па услед тога неможемо и несмемо ни тврдити, да попис душа у већ споменутим прилозима доказује, да се законодавац код стварања чл. XII. није ни обзирао на чл. XI. који да је дакле већ у доба стварања самога закона био излишан.

Смелост такове тврдње, основане на сасвим самовољној комбинацији побија јасно слово самог чл. XII.

Привремена епархијска уредба у чл. IV. до укључиво чл. XI. садржаје одређења о изборима за епархијску скупштину. По тим одређењима морају се бирати епархијски заступници професорских колегија и гимназијских патроната, епархијски заступници учитеља основних и главних српских школа, епархијски заступници оних општина, које непосредно бирају, изборници оних општина, које посредно бирају, епархијски заступници општина, које посредно бирају и епархијски заступници свештенства. Чл. XII. несадржаје никакових одређења у предмету избора за епархијску скупштину, па се према томе чл. XII. неможе ни применути на изборе епархијске скупштине. Чл. XII. несадржаје у опште никакових одређења и није ништа друго, него примена чл. II. до укључиво чл. XI. на састав прве епархијске скупштине, и то примена таква, којој у оквиру самога закона није било ни места, која је у закону самом сасвим излишна. Да је томе тако томе је најбољи доказ сам чл. XII., који почиње дословце са речима:

„По томе сачињавају епархијску скупштину“ т. ј. када се буде бирало по одређењима чл. IV. до укључиво чл. XI., онда ће по тим изборима са члановима по звању сачињавати епархијску скупштину, који ће се сада бирати ови и ови. То и ништа друго неказује чл. XII Ово нам је доказом, да чл. XII не само што неукида чл. XI., него шта више чл. XII. са речима „по том“, које долазе непосредно иза чл. XI. директно се позива на чл. XI. и с тима речима себе самога означује директно само као последицу одређења чл. II. до укључиво чл. XI. Тврдња дакле, да је законодавац чланом XII. проглашио излишним чл. XI., није ни исправна ни истинита, јер ту тврдњу побија јасно слово самог чл. XII, оно његово „по том“. Кад би дакле све и стајала комбинација „Срп. Сиона“ и „Новог Србобрана“, да је законодавцу код стварања чл. XII. служио мерилом заиста попис душа у већ споменутим прилозима кр. рескрипта и изборног реда, па да број епархијских скупштинара споменут у чл. XII. неодговара броју епархијских скупштинара по начелу чл. XI., то ни у томе случају ово протусловље неби дало никакву правну подлогу за тврдњу, да је тиме законодавац показао, да се необазире на чл. XI. и да га сматра излишним.

Речи чл. XII. „по том састојаће се“ доказују баш противно, доказују наиме, да је законодавац са тим речима изјавио на недвоумни начин своје убеђење, да број епархијских скупштинара наведен у чл. XII. у свему одговара одређењима чл. II. до укључиво чл. XI., па ако ипак по већ споменутим прилозима о броју душа постоји протусловље између чл. XI. и XII., онда то протусловље неможе доказивати ништа друго него то, да је законодавац нехотице погрешио једино у срачунавању броја епархијских скупштинара према кључу, уставовљеном у чл. XI. Та погрешка указује нам се сасвим природном, када нам и сам „Српски Сион“ каже: „Како је пок. Милетић тако рећи за једно вече написао привремено уређење епархија, и сабор на врат на нос — нешто измењеног — усвојио; није чудо, што у њему има и сувише протусловља и непотпуности.“ Јест, ако је постојало из почетка протусловље између чл. XI. и XII., онда је то протусловље могло настати само из погрешке, а та погрешка може бити садржана само у чл. XII. и већ из тога разлога неможе стајати тврдња, да је чланом XII. проглашен чл.

XI. излишним, јер никада и нигде на свету неможе и несме се погрешком у закону укинути једно начелно одређење законско. Да је законодавац нехотице учинио погрешку и да није сматрао чл. XI. излишним, за то има осим речи чл. XII. „по том“, још и других доказа.

Ко озбиљно прочита и проучи чл. XII. тај мора приметити, да су бројеви епархијских скупштинара, свештених и световних, у свакој дијецези за сваки поједини протопрезвитерат у чл. XII. неједнаки, разнолики.

У Архидијецези н. пр. наведено је за свештенство карловачког протопрезвитерата 6 епархијских скупштинара и за општине истог протопрезвитерата 12 епархијских скупштинара, дочим је за свештенство земунског протопрезвитерата наведено четир епархијска скупштинара а за општине истог протопрезвитерата 8 епархијских скупштинара. У пакрачкој дијецези н. пр. наведено је за свештенство 2. Рајићког протопопијата 3 епархијских скупштинара, и за општине истог протопопијата 6 епархијских скупштинара, дочим је за свештенство вочинског протопопијата наведено 4 епархијска скупштинара а за општине истог протопопијата 8 епархијских скупштинара. То видимо у свима дијецезама код свијух протопопијата. Ми питамо одкуда у чл. XII. та неједнакост епархијског заступништва за сваки поједини протопопијат? Ми питамо, зашто један протопопијат има у епархијској скупштини више свештених и световних епархијских заступника а други протопопијат мање? Ми то питамо, јер тврдо у то верујемо, да ништа на свету неможе постојати без разлога, а најмање се може замислити, да један закон може садржавати какву установу или одредбу, која неби имала свој правни основ у каквом разлогу и која неби имала своју сврху. Закона без разлога и сврхе никада није било, такав закон не може се ни сада замислити. Такав закон без разлога и сврхе није и неможе бити ни наша привремена епархијска уредба, јер када не би имали разлога и сврхе, она нити би више била могла бити законом. Пријатељи автономије у епархијама никада не смеју допустити, да закон, на којем се оснива автономија у епархијама, нема разлога ни сврхе, јер тиме би постали гробари саме автономије у епархијама. Само противници епархијске автономије, само они, који желе порушити све правне основе автономије у епархијама, само ти и такви могу из привремене епархијске уредбе стварати карикатуру, којом се до апсурдности доводи автономни живот у епархијама, само ти и такви људи могу из закона стварати топуз и казати: „није наше да испитујемо зашто је сабор од године 1870. намерно установио онај и онолики број епархијских скупштинара, како је установљен у чл. XII.“

На такве људе пуним правом могу се упоравити и речи Његошеве:

„Дивљу памет а ћуд отровну
Дивљи вепар има а не човјек.
Коме закон лежи у топузу,
Трагови му смрде нечовјеством.“

Ми, којима закони нележе у топузу, него у разлозима и сврси, ми тражимо и захтевамо одговор на питање, зашто и по чему је законодавац у чл. XII. установио неједнако епархијско заступништво протопопијата?

Противници чл. XI. одговарају на то питање једноставно са: „зато, што је тако хтео“. Ми пак питамо даље: „зашто је законодавац тако хтео?“, али на то питање недају нам противници чл. XI. никакав одговор, само из шуме, где се спрема градиво за топузине, допире до нас јека „хтео“ и губи се у даљини....

Ипак и из оног једноставног „хтео“ произлази једно несумњиво и јасно, да је наиме законодавац хтео неједнако заступство протопопијата. Иначе би одредио за сваки протопопијат исти број свештених и световних епархијских заступника. Ипак та неједнакост била би и апсурдна и неправедна, да се не оснива на правном разлогу и сврси. И када проучавамо разнолики број епархијских заступника појединих протопопијата, онда морамо приметити, да протопопијати са већим бројем душа имају и већи број епархијских скупштинара, а они са мањим бројем душа имају и мањи број епархијских скупштинара. Код проучавања чланка XII. приметићемо још и то, да свештенство сваког појединог протопопијата има баш за половину мањи број епархијских заступника од оног броја епархијских заступника, што га имају општине истог протопопијата. Шта нам то доказује? Доказује нам изван сваке сумње двоје: 1. да је интенција законодавчева, да протопопијати имају бити на епархијској скупштини бројно заступани према бројној снази душа у протопопијатима; 2. да је интенција законодавчева, да свештенство сваког појединог протопопијата на епархијској скупштини има бити заступано за половину мањим бројем скупштинара од броја скупштинара општина истог протопопијата, тако да на епархијској скупштини сачињава према световним члановима једну трећину. Та пак интенција законодавчева, проведена у чланку XII. садржана је као законско одређење у чланку XI., који гласи: „У протопрезвитерствима се бирају на 4000 душа по два световна и један свештенички члан епархијске скупштине“. Из тог јасно видимо и сазнајемо, зашто је законодавац отпочео чланак XII. са речима: „по том“, јер је законодавац са тим речима потврдио оно, што је спровео у целом чланку XII., потврдио је и изјавом на недвојбен начин, да је у чланку XII. спроведено оно начело, које је садржано у одређењу чланка XI.

И опет доказ о неоснованости тврдње, да је законодавац чланком XII. прогласио излишним чланак XI. Баш противно. Законодавац је чланком XII. спровео начело чланка XI. и тиме га поновно потврдио и санкцијонисао. Шта више у чланку XI. садржан је разлог и сврха самом чланку XII. и без чланка XI. губи чланак XII. право на сваку егзистенцију, јер без чланка XI. нема чланак XII. ни правног разлога ни сврхе.

Овим је опровргнут и онај други аргуменат, што га противници чланка XI. наводе за искључивзу правоваљаност чланка XII. наиме, да је сабор као законодавац у проведбеној наредби од 30. јуна 1871. у §. 34. и 6. нарочито декларирао своју интенцију онамо, да се избори за епархијску скупштину имају обављати искључиво по чланку XII.

Сабор као законодавац није могао у наредби декларирати и другу интенцију, него ју је изјавио у самоме закону, јер би иначе наредбом и то наредбом ad hoc изданом за прве изборе, ставио изван крепости сам онај закон, који се баш том наредбом имао увести у живот. То се пак не може догодити нигде на свету, где владају закони и ред, па се не може и не сме тако што догодити, ни по Холцендорфу ни по Мајеру, нити по икаквом не знамо како великом правничком авторитету, ни у нашој народно-црквеној автономији, јер то би било безакоње.

Ми смо пак већ видили из самог чланка XII., да је законодавац самим чланком XII. и речима „по том“ позвао се на члан XI. и потврдио га, видили смо, да је законодавац у чланку XII. провео начело изражено у чланку XI. о заступству протопопијата према бројној снази њихових душа као и оно о заступству свештенства протопопијата у половини према заступству општина протопопијата. Законодавац није могао дакле наредбом ставити изван крепости чланак XI. већ ни с тога, што се и сам чланак XII. позиваје и потврђује чланак XI.

Ми смо већ доказали, да је проведбена наредба издана само за прве изборе епархијских скупштинара и да је извршењем првих избора сама по себи стављена изван крепости.

Ако је сабор у §. 34., 6. и 7. проведбене наредбе позвао се на чл. XII. привремене епархијске уредбе онда то може доказати само то, да је сабора интенција била то, да се код првих избора епархијских скупштинара бира онај број епархијских скупштинира, који је по начелу чланка XI. садржан у чланку XI. Из саме проведбене наредбе види се јасно и зашто је то тако баш за прве изборе желио сабор.

Проведбена наредба издана је 30. јуна 1871. за трајање самог народно-црквеног сабора. Већ за 30 дана после закључења саборских седница морао је сваки дијецезан одредити и огласити дан избора епархијских скупштинара и дан састанка епархијских скупштинара. Морало се је радити, како то вели Д. Р. у „Српском Сиону“ на врат на нос. У тој брзини и с њом скопчаној краткоћи времена тек што су сама привремена епархијска уредба и проведбена наредба могли бити ваљано достављени дијецезанима а од ових протопрезвитерима. Није се пак ни могло помислити на то, по готово у оно доба, да за тако кратко време, дођу и општине до знања самог закона, а поготово није се могло ни помислити на то, да ће се у тако кратком времену, у сваком протопопијату моћи установити о његово бројно стање душа, на које се има применути чл. XI. Зато је сабор у проведбеној наредби §. 7. упутио протопрезвитере, да имају општинама обзнанити, да на сваких 500 душа изберу по једног изборника, што је одређено већ у самом чланку IX. привремене епархијске уредбе, јер је за сигурно претпоставио, да саме општине до оног времена неће моћи имати знања о самом закону. Из истог разлага упутио је сабор протопрезвитере на чл. XII. гледе избора епархијских скупштинара. Шта више, када знамо из речи саме привремене епархијске уредбе, да је тој уредби главна и најпрече сврха била, да се што прије избором поставе автономни органи за епархијску црквену и школску управу, када ту главну и најпречу сврху самога закона потврђује и проведбена наредба сабора, па када знамо, како је у оно доба код свијух власти јадно стајало са пописом душа у опште, онда ћемо лако увидети, да је то био једини разлог, из којег је законодавац и уврстио чл. XII. у сам закон, где му нема места, онда ћемо лако увидети, да је целом чланку XII. била једина сврха та, да код првих избора, за прву потребу супституише сам попис душа. Цео чланак XII. и не вели ништа другога него: Ако сада код ових избора за епархијску скупштину, која има избором поставити автономне органе за епархијску црквену и школску управу, будете бирали по одређењима чл. IV. до укључиво чл. XI. онда ће се та епархијска скупштина састојати за сваки протопопијат из толико и толико епархијских скупштинара.

Исти сабор, који је створио привремену епархијску уредбу, и који зна за интенцију законодавца, да се што пре дође до епархијских скупштина, издаје проведбену наредбу, којом уводи у живот привремену епархијску уредбу и вели: Избори имају се обавити у што краћем року, па пошто је у том кратком времену немогуће, да све општине дођу до знања самога закона, то протопрезвитери имају обзнанити општинама, да на 500 душа имају бирати по једнога изборника. Пошто је у тако кратком времену још мање могуће, да протопрезвитерати установе бројно стање душа у протопопијату, то се има општинама изрично обзнанити, да им код ових првих избора по чл. XII. припада толики и толики број скупштинара.

То и ништа друго невеле ни чл. XII. ни проведбена наредба. Смела, врло смела је тврдња, која из тога и таког стања ствари изводи закључак, да је интенција законодавца била, да се избори за епархијску скупштину несмеду обављати по одређењу чланка XI.

Законодавац дао је чланку XII. само субсидијарну власт у предмету примењивања чл-а XI. на бројно душевно стање протопопијата за оно прво време, када још ни сама привремена епарх. уредба није постала душевном својином свијух општина, када још у протопопијатима није ни-

како и најмање поуздано могло бити установљен број његових душа. Проведбена наредба од 30. јуна 1871. ограничила је и ту субсидијарну ваљаност чл-а XII. само на време првих избора за прву епархијску скупштину. Доказом томе служи и ово: Исто тако као што је сабор у §§. 4, 6. и 7. проведбене наредбе упутио за прве изборе епархијских скупштинара на чл. XII. привремене епархијске уредбе, исто је тако сабор у §§. 1., 2., 3., 4. и 5. исте проведбене наредбе, поверио дијецезанима одређење првих избора за епархијску скупштину као и сам сазив прве епархијске скупштине. Нико до сада није из тога још изводио закључак, да је законодавац тиме у проведбеној наредби декларирао своју интенцију, да изборе епархијских скупштинара и сазив епархијске скупштини нема одређивати епархијска административна управа, него само дијецезан. Логика је једна, па што вреди за дијецезане, мора вредити и за чл. XII. Практична потреба захтевала је моментално једно и друго и оним часом, када је та потреба отпала, постало је излишним, да дијецезани одређују изборе и сазив епархијских скупштина, постало је излишним, да изборници епархијских скупштинара у чл-у XII. траже онај број епархијских скупштинара, који им одређује бирати чл. XI.

Данас на против не само закон, него и практична потреба захтевају, да изборе и сазив епархијских скупштина одређује автономна епархијска административна управа, захтевају, да изборници епархијских скупштинара нетраже више у чл-у XII. онај број епархијских скупштинара, који им одређује бирати чл. XI., него да га морају тражити у последњем попису бројног стања душа у сваком протопопијату.

Колико смо тиме опровргли тврдње противника чл-а XI., о излишности и правној неопстојности чл.-а XI., то о безуветној и искључивој правоваљаности и опстојности чл-а XII., толико смо тиме самим већ и доказали правоваљаност и опстојност чланка XI.

Сада ћемо прећи на доказ о томе, да данас чл. XII. више нема и несме имати ни правне крепости, ни правне ваљаности. Нема и не може више бити никакве сумње о томе, да данас постоји големо протусловље не само између чл-а XII. и XI., него и између чл-а XII. и IV. То протусловље не само што се показује великим, неко се показује и неправедним и апсурдним. Као што је данас несумњиво ово големо протусловље, тако је исто несумњиво, да ниједан закон на овоме свету, не може и несме садржавати такова протусловља, која би сам закон учинила неправедним и бесмисленим. Садржаје ли који закон у себи ипак протусловних установа, онда се те протусловне установе имаду протумачити тако, да се из њих елиминира оно, што их чини протусловним, а сам закон бесмисленим и неправедним.

Постоји ли дакле каково протусловље између чл. XII. и осталих установа привремене епархијске уредбе, онда се те протусловне установе имају тако протумачити, да се тим тумачењем из самога закона уклони протусловље и она неправда и апсурдност, које баш из тога протусловља произалазе и које су кадре довести у питање опстојност самога закона. Закон се увек и свуда мора тумачити тако, да може правно опстојати, па зато се код сваког тумачења закона мора тумачити интенцију законодавца онамо, да је са законом хтео постићи сврху и праведну и разборито.

Не могу и не смију се дакле нигде на свету закони тумачити тако и онамо, да садржају протусловља, да сам закон чине неправедним и апсурдним, па да баш то протусловље, ту неправду и апсурдност означе интенцијом законодавчевом.

Тако могу тумачити закон само они, који на томе раде, да се закони уклоне и на место закона да завлада безакоње.

У осталом свету називљу такве интерпретаторе закона анархистима. Код нас у нашем автономном животу то је сасвим другачије. Код нас такви интепретатори називају оне, који се боре за такво тумачење закона, које из закона уклања протусловље, неправду и апсурдност, анархистима. Да видимо!

Чл. IV. привремене епархијске уредбе одређује, да патронати гимназија, професорске колегије богословије, гимназије и препарандије бирају по једнога заступника из или ван средине своје, но из опсега дијецезе.

Према томе и видимо у чл. XII., да у архидијецези сачињавају епархијску скупштину и по један заступник од патроната гимназије и од колегије гимназијских професора, а у бачкој дијецези по један заступник од патроната гимназије новосадске, од гимназијске професорске колегије и од колегије управитеља и професора препарандије сомборске. Напротив у чл. XI. за епархијску скупштину у пакрачкој дијецези нема ни спомена о заступнику колегије управитеља и професора препарандије пакрачке.

Нема сумње о томе, да по чл. IV. има и колегија професора и управитеља пакрачке препарандије право бирати у епархијску скупштину свог заступника. Ну исто тако нема сумње ни о томе, да по чл. XII. нема места заступнику пакрачке препарандије на пакрачкој епархијској скупштини.

Између чл. XII. и чл. IV. постоји дакле велико протусловље у предмету заступништва препарандије пакрачке и то на штету изборног права професорске колегије препарандије пакрачке.

Чл. V. привремене епархијске уредбе одређује, да учитељи основних и главних српских школа бирају по протопопијатима из средине учитеља, но из опсега епархије по једног заступника на епархијску скупштину.

Према томе видимо у чл. XII. да на пр. у пакрачкој дијецези, која се по кр. рескрипту састоји из 4 окружна протопопијата, сачињавају епархијску скупштину од учитељства 4 заступника.

Међу тим је ера бана Мажуранића створила тако јадне прилике за српске автономне школе у краљевинама Хрватској и Славонији, да данас у целој епархији пакрачкој немамо више него 3 српске автономне школе, и то једну (Нова Градишка) у рајићком протопопијату, а двије (Беловар и Загреб) у беловарском протопопијату, дочим у пакрачком и вођинском протопопијату нема данас више ни једне српске основне автономне школе.

Не може дакле бити никакве сумње о томе, да по чл. V. могу доћи у пакрачку епархијску скупштину само 2 заступника од учитељства српских автономних школа. Но исто тако не може бити никакве сумње о томе, да по чланку XII. имају седити у пакрачкој епархијској скупштини од учитељства 4 заступника.

Између чланка XII. и чланка V. постоји дакле велико протусловље у предмету заступништва учитељства српских автономних школа и то на штету истине.

Чланак XI. одређује, да се у протопопијатима бирају на 4000 душа по два световна и један свештенички члан епархијске скупштине.

Говорило се о чланку XI. што му драго, једно се порећи неда, да је законодавац у чланку XI. изрекао начело, да протопопијати на епархијској скупштини имају бити заступани оним бројем заступника, који одговара бројној снази њихових душа.

Исто се тако неда и не може порећи, да је законодавац то начело чланка XI. применуо на састав епархијских скупштина у чланку XII. Видимо н. пр. да по чланку XII. у пакрачкој дијецези свештенство рајићког протопопијата на епархијској скупштини заступају 3 заступника, и општине истог протопопијата 6 заступника; дочим свештенство вођинског протопопијата заступају 4 заступника, а општине истог протопопијата 8 заступника. И заиста када погледамо на број душа у години 1870. ми ћемо видети, да је оне године у рајићком протопопијату износио број душа 17.074, дочим је у вођинском протопопијату износио 24.706. У чланку XII. дакле било је удовољено начелу чланка XI., да протопопијати буду према својој бројној снази заступани. Међутим се ситуација изменула. Када погледамо на број душа у попису од године 1900., онда ћемо видети, да је до оне године у рајићком протопопијату нарастао број душа на 24.560, дочим је у вођинском протопопијату те године износио број душа 24.987. Рајићки протопопијат достигао је дакле бројем душа године 1900. вођински протопопијат. Не може бити сумње о томе, да по начелу, изреченом у чланку XI. а проведеном у чланку XII., рајићки протопопијат има неоспорно право, да према бројној снази својих душа буде заступан на епархијској скупштини исто онако, као и вођински протопопијат. Но исто тако не може бити никакве сумње ни о томе, да по слову односно овде по броју чланка XII. рајићки протопопијат мора имати мањи број епархијских скупштинара него га има вођински протопопијат, мора бити дегредован на неку нижу врсту изборника са мањим изборним правом, него ли га има други протопопијат са истим бројем душа.

Између начела изреченог у чланку XI., а проведеног у чланку XII. и слова односно броја чланка XII у предмету броја епархијских скупштинара, постоји дакле данас големо протусловље и то на штету начела једнакости и праведности изборног права појединих протопопијата. Шта из свега овога видимо?

Из свега овога видимо јасно, да је данас чланак XII. у протусловљу не само са начелним одређењима чланка IV. до укључиво чланка XI., него је у протусловљу и сам са собом, у протусловљу је са опћенитим начелом свакога закона, да на име закон има бити праведан и разборит, те одговарати практичним потребама. Ту не може и не сме бити никакве двојбе о томе, да се те протусловне установе имају протумачити тако, да се из самога закона уклони оно, што га чини протусловним, оно, што га чини неправедним и апсурдним, а што баш произлази из онога протусловља, које доводи у питање опстојност самога закона.

Чл. IV. до укључиво чл-а XI. садржају начелна одређења о томе, како се имају обављати избори за епархијске скупштине.

Чл. XII. несадржаје никаквих одређења, која би се односила на саме изборе, него како видимо из речи „по том“ чл. XII. није ништа друго него примена начелних одређења чл-а II. до укључиво чл-а XI. на састав прве епархијске скупштине.

Чим је чл. XII. дошао у протусловље са начелним одређењима закона чл-а IV. до укључиво чл-а XI. онда је он тиме престао бити применом тих начелних законских одређења и њиховом последицом, те је изгубио свако право на опстанак, јер је постао не само излишним, него и штетним.

Постао је излишним, јер избори за епархијску скупштину могу се комотно обавити без чл-а XII. по одређењима чл-а IV. до укључиво чл-а XI. и то обавити тако, да се тиме ненаноси никоме никаква неправда, да се тиме неврђа ни начело праведности ни начело разборитости. Чл. XII. постао је и штетним, јер избори проведени по чл-у XII. морају повредити и начело разборитости.

Ако се избори обављају по чл-у XII. онда морамо доћи до ужасне правне аномалије, да имамо у једној те истој митрополији по једној те истој народно-црквеној автонимији, препарандије са изборним правом за епархијску скупштину и препарандије без изборног права за епархијску скупштину, да имадемо протопопијате са истим бројем душа, па ипак са неједнаким правом избора, јер док један има веће изборно право, други има мање, да имадемо у епархијској скупштини такво заступство учитеља српских автономних основних школа, које неодговара ни истини ни реалности српскога школства у протопопијатима са читавим епархијама.

Напротив, ако се избори обављају по одређењима чл-а IV. до укључиво чл-а XI.

без сваког обзира на чл. XII. онда неможе доћи до горе описаних правних аномалија, неправда и апсурдности.

Никада и нигде несме се један закон тако тумачити, да се тим тумачењем некоме његова јавна или приватна политична или автономна права било ускраћују било смањују. А баш то раде они, који се боре за искључиву важност чл-а XII па већ тиме одузимљу сваку правну и етичну подлогу свом становишту.

На последњој епархијској скупштини пакрачкој од године 1902. доказали су то делом присталице чл-а XII. Стојећи на становишту искључиве ваљаности чл. XII. они су својим радом до апсурдности довели и привремену епархијску уредбу и саму автономију у епархијама, јер су отворили широм врата самовољи. У неконституисаној епархијској скупштини, без вородајница епархијских скупштинара рајићког протопопијата, без протеста каковог против избора рајићког протопопијата, изјавили су ми, да тај избор сматрају правно неваљаним и да се избор има обавити по чл-у XII.

У истој тој и таквој епархијској скупштини изјавили су они, да несматрају дотичног професора, кога је изабрала професорска колегија препарандије пакрачке својим заступником професорске колегије препарандије пакрачке, јер заступству пакрачке препарандије по чл. XII. нема места на епархијској скупштини у пакрачкој дијецези. Из тога би се морало закључити да ће они тај избор прогласити незаконитим. Ни на крај памети! Та тиме би изгубили један глас, који им је требао до надполовичне већине по чл-у XII. А и на што онда чл. XII. који отвара широко поље разноврстним комбинацијама?

Присталице чл-а XII. изјавили су стога, пошто дотичног г. професора немогу по чл-у XII. оверовити као заступника професорске колегије препарандије пакрачке, то га они оверовљавају као једног од оне четворице заступника, што их је чл. XII. уврстио као заступство учитељства срп. основних школа. „И бист коза сита и купус цео.“

Ето, на самом делу у пакрачкој епархијској скупштини показали су присталице чл. XII. сву голотињу, сву неправду, сву апсурдност чл. XII. По нашем најчвршћем убеђењу не може и не сме данас чл. XII. имати правне ваљаности и крепости, јер је у протусловљу са самим законским одређењима, са самим собом, са начелом потребности, праведности и разборитости. Чл. XII. у колико се слаже са одређењима чл. IV. до укључиво чл. XI. у толико је и излишан, јер то што је у њему, то је и у њима. У колико је пак чл. XII. у протусловљу са тим законским одређењима, у толико је стављен изван крепости, јер изиграва начелна одређења законска, те сам закон чини неправедним и апсурдним.

Заиста, жалосне су то автономне прилике, када се у једној автономији може наћи људи, који автономне законе тумаче на штету начела једнакости. Жалосне су то прилике, када се у једној автономији може наћи људи, који својим тумачењем автономних уредаба руше широке основе изборног права народног, те изборнике деле у категорије са изборним правом и без изборног права са већином и мањином изборним правом. — Жалосне су то прилике, када се у једној автономији може наћи људи, који својим тумачењем автономних уредаба отварају широм врата самовољи и спречавају правилан развитак автономног живота онде. где је баш највише и потребан и нуждан. Заиста, то су жалосне прилике, али ма како оне биле жалосне нама је ипак поњатно, да такве прилике стварају и подржавају они, који су у толико прилика показали, да су противници автономије, њених уредаба и њених широких демократских основа. Нама је поњатно, да патријарх, који се отворено изјавио противником баш привремене епархијске уредбе, са чланком XII. исте уредбе саму уредбу доводи до апсурдности, да је тиме као закон онемогући. Нама је поњатно, да се код исте работе може наћи и пакрачког епископа и Полита. Поњатно нам је, да се за чл. XII., за начело неправедности, апсурдности и самовоље могу борити органи патријархови, калуђерски и Политови као што су „Српски Сион,“ „Богословски Гласник“ и „Браник,“ али нам је непоњатно како се за чл. XII., и она начела, која су данас с њиме скопчана, може борити „Нови Србобран“ орган оне странке, која је у сабору и ван сабора, пером и говором, племеним речима вазда и свуда истицала начело демократије, начела слободе, једнакости и братства.

„Ема шта се друже с крвницима!?
А у један кота' да да их свариш,
Неби им се чорба смијешала!“

Јест, нама је непоњатно, да се је „Нови Србобран“ као орган оне автономне странке, која је на мајском сабору 1902. године радила и гласала за саборска решења у предмету периодичности епархијских скупштина и обнове епархијских одбора, сада, када је усљед тих саборских решења дата прилика, да се и епархијама обнови автономни живот у правцу напредном и демократском, спрегао у друштво с мрачњацима, да помоћу чл-а XII. спречи барем у епархијама спровађање избора у духу народа српскога као законодавца, по начелу једнакости и праведности.

Ми ни за час неможемо, ни да помислимо на то, да самостална странка по једним начелима ради на сабору а по сасвим другим начелима на епархијским скупштинама.

На пакрачкој епархијској скупштини од године 1902. изгубила се самостална странка у оним истим „различијима,“ што но су оборили њенога кандидата на изборима за земаљски и српски народно-црквени сабор. Ми неможемо и нећемо да рад неконституисане пакрачке епархијске скупштине, упишемо у грех самосталној странци као таковој. На тој скупштини она је према „различијима“ била у знатној мањини, а радило се у главном на тој скупштини о томе, да се из скупштине искључе скупштинари еминентно радикалног протопопијатта.

На идућој епархијској скупштини пакрачкој неће бити епархијских скупштинара из радикалног рајићког протопијата. На тој скупштини видећемо, коме ће се царству приволети самостална странка, да ли ономе „различија“ и пакрачког епископа са чланком XII., или ономе начела праведности са једнакости са чланком IV. до укључиво XI.

Сачекаћемо и видећемо.

Сада да се осврнемо још на једно. Присталице чл. XII. веле да би онда, када би се казало, да су избори обављени по чл-у XII. ваљани, тиме биле проглашене све епархијске скупштине и њихов рад, које су бирале по чл-у XII. протузаконитима. На то нам је одговорити ово:

Кроз 30 година нису се никако или врло ретко и вазда нередовито сазивале епархијске скупштине. Кроз 30 година нису се епархијски одсеци обнављали, него само попуњавали.

И дошао је мајски сабор од године 1902. и издао је начелно решење, да се по духу закона и интенцији законодавца по привременој епархијској уредби имаду епархијске скупштине бирати сваке треће године и на тим епархијским скупштинама да се имају одсеци епархијски сваке треће године обнављати а не само попуњавати.

И нико се није нашао, да том решењу саборском приговори, да ће по томе решењу онда бити протузаконите све епархијске скупштине и сви епархијски одсеци и њихов рад, који се нису бирали сваке треће године и обнављали, него само попуњавали.

Не, није се нашао ни један човек тако болесних можђана, који би и за часак могао помислити, да ће се решење сабора протегнути моћи на оно, што се учинило и извршило пре тога решења.

Таквог човека могле су избацити на површину само болесне прилике чланка XII. у борби против законских одређења члана IV. до укључиво XI. Јест, нашао се човек „болесних прилика“, који је у „Богословском Гласнику“ написао, да ако се не униште избори обављени по члану XI. онда су уништене све епархијске скупштине и њихов рад, које су биране по члану XII.

То је исти онај делија, који је написао учене речи „да није наше да испитујемо, зашто је сабор у чланку XII. нормирао онолики и онакав број епархијских скупштинара“.

То је исти онај делија, који пише, да је оно закон само, што одреди епархијска власт.

То је исти онај делија, који у чедности хришћанског богослова, у духу љубави и мира Христовог, своје начелне противнике назива анархистима.

То је исти онај делија, који своја душевна дела означује само са једним словом, са словом И., дочим друго слово сакрива и затајива, али по производима његова духа ми наслућујемо, да то друго слово не може друкче гласити него само А.

Па да одговоримо и на онај више него наиван приговор.

Питање о томе, да ли имају данас вредити установе чл. IV. до укључиво чл. XI. или само и искључиво установа чл. XII. привремене епархијске уредбе, то питање може се обавезном снагом закона једино решити аутентичним тумачењем саме привр. епархијске уредбе, а то аутентично тумачење може извести једино законодавац. У појединим случајевима могу то питање решавати у свом законитом делокругу органи наших автономних власти у инстанцији, али таква решења ограничена су на речени конкретни случај, те немају обавезну снагу закона за све и свакога, него само за оне и онога, на које се конкретни случај односи. Истом онда, када сабор обавезном снагом закона реши, да се по привременој епархијској уредби имају избори обављати по одвеђењима чл. IV. до укључиво чл. XI. без икаквог обзира на чл. XII. или на против да се избори имају обављати једино по чл. XII. истом онда и то тек „pro futuro“ мора ће се избори обављати по решењу саборском, и они избори, који буду проведени противно аутентичном тумачењу и решењу сабора, биће протузаконити и неваљани, и тек оне, који ће обављати такве протузаконите изборе, моћи ће назвати анархистима. Не може бити сумње о томе, да ти двојаки избори, избори по одређењима чл. IV. до укључиво чл. XI. те избори искључиво по установи чл XII. одају све знакове болесних прилика. Ну где леже узроци тој болесној појави?

По нашем најчвршћем убеђењу, узроци ти могу лежати једино у оном големом протусловљу, које данас постоји између избора, обављених по чл. IV. до укључиво чл. XI. те избори, обављених по чл. XII. Да тога протусловља нема, не би било ни болесних прилика. Када знамо где леже узроци болесних прилика, онда морамо знати и то, да се те болесне прилике могу излечити једино отстрањењем њихових узрока, отстрањењем онога протусловља, које баш те прилике и чини болеснима.

Нашло се је мудрих лекара у „Богословском Гласнику“, који су, када су констатовали „болесне прилике“, нашли узроке тим болесним приликама у томе, што изборници рајићког протопопијата нису бирали онако, како им је било поручено из пакрачког владичанског двора. Наравно према узроцима тражили и нашли су ти лекари и лек. „Нека сви протопопијати бирају онако, како то одреди епархијски административни одбор, па нема болесних прилика. Лек заиста једноставан, практичан и мудар! Штета је само, што се тим леком сама болест не одстрањује, него тек прикрива.“ Једни епархијски административни одбори могу одредити изборе по чланку XI., као што се и догодило, јер док је горњо-карловачки епархијски административни одбор одредио изборе по чл. XI., одредили су остали епархијски адми-

нистративни одбори изборе по чл. XII. Тако се долази до душе до резултата, да су у свакој епархији избори спроведени по једном калупу, али тиме нису одстрањени двојаки избори, нису одстрањена протусловља тих двојаких избора, нису одстрањене болесне прилике. Сва је разлика у томе, што су двојаки избори са својим протусловљима и болесним приликама из протопопијата једне епархије пренесени на епархије једне те исте митрополије. Господин И., који се бави у „Богословском Гласнику“ са „Болесним приликама“, одао је и својом лекарском вештином, да оно друго притајено слово његове ознаке мора бити А.

Као што видимо, лек са „законом у топузу“ административних епархијских одбора, није од никакве практичне вредности. Тај лек употребила је негда и црквена власт против Галилеја, да угуши истину о кретању земље. И заиста црквена власт скрала је Галијеја, али земља ипак се креће. Све вране што их год има у нашем автономном животу, могу колико год хоће грактати на изборнике рајићког протопопијата, да су анархисте, да их треба вешати, то све ипак не помаже ништа. Болесне прилике остају болесне прилике све дотле, док се не одстране узроци њихови. Ти узроци пак не леже у изборницима рајићког протопопијата, него у протусловљу законских одредаба и те узроке може одстранити једино српски народно-црквени сабор. Изборници рајићког протопопијата заслужују сваку славу и хвалу, што су својим радом и својом борбом указали на само легло болесних прилика у епархијским скупштинама, заслужују сваку славу и хвалу, што болесне прилике нису помагали прикривати, него на против што су изнашањем тих болесних прилика пред сам сабор, истом омогућили, да те болесне прилике радикално излечи одстрањењем њиних узрока, па да и у автономном животу епархија дође до ренесансе наших автономних уредаба и прилика у духу народа српскога као законодавца, по начелима правде и истине, по начелима слободе, једнакости и братства!

Радивој.

Пробуђена савијест.

Роман Ал. Н. Будишчева.

С руског превео Вељко Лукић-Новица.

(Наставак.) (18)

То је неопходно по обоје њих, и ако му жена не помогне, он ће и сам отићи без сваког предомишљања, излажући се опасности да му Трегубов просвира главу. Само нека она пажљиво слуша и запамти све до ситнице. То је нужно. Прексутра морају поробити Трегубова. Украшће од њега двије стотине хиљада. У двоје неће им бити тешко да то изведу. Биће чак лако. А то морају учинити. Иначе ће обоје њих злопатити. Та зар ће она да буде увијек Трегубовљева милосница? А ево како ће то извести. Пересвјетов претвараће се два дана да је болестан, и лежати у кревету. А трећи дан пред ноћ нека иде жена к Трегубову. Трегубов мора је увести у кућу кришом, да нико не сазна да је она ондје. Да је не види ни жива душа. О томе мора се унапријед да договори са Трегубовим. — Кад Трегубов заспи, она нека дође у кабинет и отвори прозор. Међутим ће и Пересвјетов бити већ у башти Он ће разумјети тај уречен знак, и доћи к њој. Кад он уђе кроз прозор у собу, она ће опет отићи к Трегубову, а он ће разбити сто. Биће му доста четврт сата за тај посао. Чак и мање. Послије четврт сата нека се жена врати у кабинет, и они ће обоје умаћи кроз прозор. Новце ће сакрити у шуми. Наскоро послије тога, прекинуће са Трегубовим сваку везу. Послије годину дана биће њихово добро продано, зато вријеме нестаће свака сума и они ће покупити своје новце, те отићи некуд далеко, далеко и живјети сретно и неодвисно. Али нека буде хладнокрвна, колико више може, и не остави у спаваћој соби ништа иза себе, што би их могло довести у сумњу, ни чијоде, ни игле за косу, ама баш ништа. Он је већ све добро размислио и припремио. Длијето је у башти. Лимена кутија, у коју ће сакрити новце. већ је у шуми, и јама је ископана. Једном ријечи, он је добро размислио о свакој ситници, и они могу то учинити, а да се не боје да ће их ухватити и казнити. То чак није ни гријех, јер није грјешно казнити хиљу. Зар су мало цатили од њега? Он је као паук исисао из њих сву крв. Обоје њих пропадају, не из дана у дан, него од сахата на сахат, јер им је тешко од тог шкорпијона. Он је њихов заклети душман, и немају зашто да га штеде. Сјем тога, остаће му и мимо тијех двије стотине хиљада, још врло много.

Настасја Петровна дуго је слушала мужа, разрогаченим, укоченим очима, притајивши дисање и подрхтујући раменима. Она није дуго хтјела да пристане на његов приједлог. Али овај се тврдоглаво држао своје одлуке, и говорио, да ће отићи и сам, не обзирући се на опасност, да може пасти просвиране главе. Он не може да дијели са Трегубовим своје пошљедње добро — жену, он га мрзи из свег срца, и поћи ће онамо сам по новце, ако му жена не буде хтјела да помогне. То је једино средство, којим се могу спасти од оскудице и од Трегубова. Жена мољаше мужа да мало причека, али он не пристајаше. И дуго су сједили на кревету једно према другом, блиједи и узбуђени, шапћући страствено једно другом и гестикулишући олако, час су опет хватали једно друго за руке и притискивали их сад једном сад другом на срце, или су пак њима додиривали једно другом рамена, зажарених очију и дрхћући читавим тијелом. На пољу је пирио вјетар; облаци као стада каква; на истоку искочио мјесечев срп, дуго непомично гледао у њихов прозор, и напошљемку опет нестао, а они су још једнако сједили једно према другом, гестикулисали, страствено шаптали и дрхтали читавим тијелом, као да их тресе грозница. Напошљетку заспаше обоје тешким сном, — обоје испаћени, уморни и болесни. У соби настала од један пут дубока тишина.

(Наставиће се.)

Оснивачима Српске Књижевне Задруге.

На молбу неких чланова оснивача управа је друштвена одлучила на своме састанку од 16. о. м. да прима доплате од свих оснивача, који би хтјели на уложене оснивачке улоге доплатити од једном још онолико, колико је потребно до 200 круна, колико оснивачи и иначе уложе за 20 година (чл. 9. правила за другиних). О овоме се извјештавају чланови оснивачи ради знања и управљања.

Загреб, 20. марта, 1903. године.

Администратор
Српске Књижевне Задруге:
Никола Ст. Кукић.

Књижевне вести.

Изишла је нова књижица:

Нови црногорски закон

ЗАКОНОДАВНО РАСМАТРАЊЕ

написао

Др. Жарко Миладиновић,

адвокат и председник друштва „Рада“ у Руми.

Цена је књизи 50 пот., са поштарином 55 пот.

Препродавци имају 30 проц. рабата.

Може се добити код писца или код г. Косте Лере, Нови Сад.

Тражим гостионицу

или већи бирт у једном већем месту **под рачун**. Србин сам, стар 40 год. са женом без деце. Што се добре кујне и брзе послуге тиче, ту сам на месту. Као шаљивчина госте би дочекивао веселим срцем а послужио би брзо и савесно. — Обратити се на

Душана Јовановића Бату
у Чуругу.

2—6 241

ГВОЖЂАРСКА РАДЊА
ЈАШЕ ГРГУРОВОГ
У СОМБОРУ

потребује једног вештог помоћника, који подпуно српски, мађарски и немачки говори. Ступити може 15. маја п р.

236 3—3

ОСНОВАНА 1870. **СРПСКА ЗАДРУГА** ОСНОВАНА 1870.

ЗА МЕЂУСОБНО ПОМАГАЊЕ И ШТЕДЊУ

У НОВОМЕ САДУ

Ћурчијска улица бр. 6.

прима улоге на штедњу, на штедионичке књижице, у текућем рачуну, као и недељне уплате по 50 потура недељно на сваку честицу, на 1, 2 и 3 године, према жељи улагача, а по највећем каматњаку.

Пристојбу на камате наплаћује завод **сам.**

Издаје зајмове путем личног кредита и интабулација, као и предујмове на папире од вредности под најповољнијим условима.

Завод овај је основан 1870. године, дакле је један од најстаријих српских новчаних завода.

Са годином 1902-ом навршио је завод овај своју XXXII. пословну годину и његов завршни рачун (биланција) исказује имовину од К 2,119.944·63 пот., према дуговима од К 2,073.102 29 пот., те је тако чиста добит за 1902. г. К 46 842·34 п.

Промет благајне у 1902. години износио је К 12,546.428·—, промет ескontних послова К 9,137.223·— , а целокупна промет износио је К 40,200.722·— .

177 5—

Завод има:

Главно заступство „Трансилваније“, опште међусобне осигуравајуће банке у Великом Сибињу и прима осигурања **на живот,** против **пожара, похаре** и **леда** под најповољнијим условима.

Главни уредник Јаша Томић. Одговорни уредник Константин Брадваровић. Српска штампарија дра Светозара Милетића у Новом Саду.